

Katarzyna Szostak-Król

Polski na dzień dobry

Program nauczania języka polskiego jako drugiego
wspomagający nauczycieli w pracy z uczniami
z doświadczeniem migracyjnym w oddziałach
przygotowawczych w szkole podstawowej

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Tekst: Katarzyna Szostak-Król
projekt okładki: Aleksandra Witaszczyk
skład i łamanie: Aleksandra Witaszczyk

Publikacja pt. „Polski na dzień dobry. Program nauczania języka polskiego jako drugiego wspomagający nauczycieli w pracy z uczniami z doświadczeniem migracyjnym w oddziałach przygotowawczych w szkole podstawowej” powstała w ramach realizacji projektu pt. „Moja polska szkoła”.

Projekt współfinansowany ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej, w ramach konkursu pt. „Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym”.

Wydawca:
Stowarzyszenie Vox Humana
ul. Puławska 24b lok.16
02-512 Warszawa
www.voxhumana.org.pl

ISBN: 978-83-931807-9-0

Warszawa 2020

Katarzyna Szostak-Król

Polski na dzień dobry

Program nauczania języka polskiego jako drugiego
wspomagający nauczycieli w pracy z uczniami
z doświadczeniem migracyjnym w oddziałach
przygotowawczych w szkole podstawowej

Warszawa 2020

Spis treści

Wstęp	5
1. Założenia programu nauczania	5
1.1. Założenia ogólne	5
1.2. Adresaci programu	8
2. Cele i warunki realizacji programu	9
2.1. Warunki realizacji programu	9
2.2. Cele i zadania ogólne programu	9
3. Cele szczegółowe programu	10
3.1. Cele szczegółowe programu nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych na I etapie edukacyjnym – klasy I – III	10
3.2. Cele szczegółowe programu nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych na II etapie edukacyjnym – klasy IV – VIII:	11
4. Treści nauczania	13
4.1. Treści nauczania – klasy I – III	14
4.1.1. Katalog tematyczny z elementami socjokulturowymi	14
4.1.2. Katalog gramatyczny	18
4.1.3. Katalog funkcjonalny	19
4.1.4. Katalog sytuacji komunikacyjnych	19
4.2. Treści nauczania – klasy IV – VIII	20
4.2.1. Katalog tematyczny z elementami socjokulturowymi	20
4.2.2. Katalog gramatyczny	25
4.2.3. Katalog sprawności językowych (receptywnych i produktywnych)	27
4.2.4. Katalog funkcjonalny	27
4.2.5. Katalog sytuacji komunikacyjnych	28
5. Strategie dydaktyczne, metody nauczania, techniki nauczania i formy pracy oraz zalecane materiały	29
5.1. Metody nauczania, techniki nauczania, formy pracy – klasy I – III	32
5.2. Metody nauczania, techniki nauczania, formy pracy – klasy IV – VIII	33
5.2.1. Techniki nauczania sprawności słuchania ze zrozumieniem	34
5.2.2. Techniki nauczania sprawności czytania ze zrozumieniem	35
5.2.3. Techniki nauczania sprawności mówienia	36
5.2.4. Techniki nauczania sprawności pisania	36
5.2.5. Techniki nauczania wymowy i słownictwa	37
5.3. Formy pracy	37
5.4. Zalecane materiały dydaktyczne	38
6. Monitorowanie i ewaluacja	38
Załączniki do programu nauczania	40
Załącznik nr 1	40
Załącznik nr 2	40
Załącznik nr 3	42
Bibliografia	48

Wstęp

W globalizującym się świecie migrant nie jest już zjawiskiem społeczno-kulturowym, anomalią czy „egzotyczną” jednostką ze względu na kolor skóry, język którym się posługuje oraz odmienną kulturę, ale jego obecność w przestrzeni publicznej staje się (w wielu środowiskach jest) czymś naturalnym. W związku z intensyfikacją procesów migracji w roli migrantów coraz częściej występują dzieci. Stąd jednym z priorytetów współczesnej edukacji jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak przygotować uczniów z doświadczeniem migracji do pełnej partycypacji w życiu szkoły oraz całego społeczeństwa.

Sytuacja szkolna uczniów z doświadczeniem migracji jest zróżnicowana i determinowana wieloma czynnikami. Należą do nich: specyfika doświadczeń życiowych (w tym migracyjnych), przynależność kulturowa, religijna, status społeczny i ekonomiczny, poziom znajomości języka i polskiej kultury itd. Migranci, uchodźcy oraz reemigranci, rozpoczynając edukację w polskich placówkach oświatowych, potrzebują niejednokrotnie wielopłaszczyznowego wsparcia oraz projektowania procesu edukacyjnego w oparciu o ustawiczne rozpoznawanie ich indywidualnych potrzeb oraz potencjału i mocnych stron. Uwzględnianie w toku kształcenia specjalnych potrzeb edukacyjnych tej grupy uczniów na pewno wiąże się z koniecznością dostosowania form i metod pracy, indywidualizowania treści kształcenia, wymagań szkolnych oraz oceniania częściowego i końcowego.

Uczeń przybywający z zagranicy, przekraczając próg polskiej szkoły, musi jak najszybciej uporać się z całkowitą nieznajomością lub słabą znajomością języka polskiego. Zadaniem szkoły jest mu w tym pomóc, ponieważ bariera językowa może stać się dla tej grupy uczniów najistotniejszą przeszkodą w osiągnięciu sukcesu szkolnego i społecznego¹. Nieznajomość języka może prowadzić do zaniżenia samooceny, braku motywacji do dalszej nauki, rozczarowania. Bariera językowa może także blokować możliwość zdobywania wiedzy przedmiotowej i specjalistycznej, na przykład z zakresu wiedzy przyrodniczej czy matematycznej. Zintegrowane działania szkoły powinny zmierzać ku temu, aby język stał się narzędziem komunikacji umożliwiającym uczniom z doświadczeniem migracji nie tylko poznawanie szkolnej rzeczywistości, ale także narzędziem wspomagającym proces nawiązywania relacji z rówieśnikami i społeczeństwem przyjmującym.

1. Założenia programu nauczania

1.1. Założenia ogólne

Program Polski na dzień dobry został przygotowany z myślą o nauczycielach oraz lektorach, którzy pracują z dziećmi i młodzieżą z doświadczeniem migracji w oddziałach przygotowawczych w szkole podstawowej. Zasadniczym celem programu jest zintegrowanie procesu nauczania języka polskiego jako drugiego oraz nauczania przedmiotowego dostosowanego do możliwości i potrzeb tej grupy uczniów.

¹ M. Pamuła-Behrens, M. Szymańska, Metoda JES – PL nauczanie uczniów z doświadczeniem migracji języka edukacji szkolnej, s.1–12, https://www.researchgate.net/publication/330140792_Metoda_JES-PL_nauczanie_ucznio-w_z_doswiadczeniem_migracji_jezyka_edukacji_szkolnej_Wprowadzenie, dostęp: 4.11.2020.

Program Polski na dzień dobry opracowany został w oparciu o Ustawę z dnia 14 grudnia 2016r. - Prawo oświatowe² oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 roku³.

W myśl polskiego prawa oświatowego osoby niebędące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki, mają prawo do dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego⁴. Za organizację tej dodatkowej nauki języka polskiego jest odpowiedzialny organ prowadzący szkołę. Należy pamiętać, że uprawnienie takie przysługuje także osobom, podlegającym obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które są obywatelami polskimi, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki.

Jeśli zachodzi potrzeba dostosowania procesu kształcenia do potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów z doświadczeniem migracji, a także dostosowania formy organizacyjnej wspomagającej efektywność ich kształcenia, organ prowadzący szkołę może zorganizować oddział przygotowawczy w szkole, w której te osoby realizują naukę zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego⁵. Dyrektor szkoły, w której utworzono oddział, powołuje zespół kwalifikujący uczniów obcokrajowców do tego oddziału. W skład zespołu wchodzi dwóch nauczycieli oraz pedagog lub psycholog. Liczba uczniów w oddziale nie może przekraczać 15 uczniów. Nauczanie odbywa się w oparciu o realizowane w szkole programy nauczania, z dostosowaniem metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Zajęcia prowadzą nauczyciele poszczególnych zajęć edukacyjnych, którzy mogą być wspomagani przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia ucznia. Na realizację obowiązkowych zajęć edukacyjnych w oddziale przygotowawczym w szkole podstawowej przeznaczona jest w tygodniowym rozkładzie zajęć następująca liczba godzin:

- w szkole podstawowej dla klas I – III – nie mniejszą niż 20 godzin tygodniowo,
- w szkole podstawowej dla klas IV – VI – nie mniejszą niż 23 godziny tygodniowo,
- w szkole podstawowej dla klas VII i VIII – nie mniejszą niż 25 godzin tygodniowo.

Jeśli zachodzi taka konieczność, to nauczanie może odbywać się w klasach łączonych odpowiednio dla klas:

- I – III szkoły podstawowej,
- IV – VI szkoły podstawowej,
- VII i VIII szkoły podstawowej.

Okres nauki ucznia w oddziale przygotowawczym trwa do zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych w roku szkolnym, w którym uczeń został zakwalifikowany do oddziału przygotowawczego, z tym że okres ten w zależności od postępów w nauce ucznia i jego potrzeb edukacyjnych może zostać skrócony albo przedłużony, nie dłużej niż o jeden rok szkolny. Decyzję w tych sprawach podejmuje rada pedagogiczna na wniosek uczących ucznia nauczycieli, pedagoga lub psychologa. Przepisy ustawy dopuszczają utworzenie oddziału przygotowawczego także w trakcie roku szkolnego.

2 Ustawa z dnia 14 grudnia 2016r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2020r. poz. 910 t.j.)

3 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 sierpnia 2017 roku w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. z 2020r. poz. 1283).

4 Art. 165 ust. 7 ustawy z dnia 14 grudnia 2016r., op. cit.

5 Art. 165 ust. 10 i 11 ustawy z dnia 14 grudnia 2016r., op. cit.

W oddziale przygotowawczym w ramach tygodniowego wymiaru godzin prowadzi się naukę języka polskiego⁶ według programu nauczania opracowanego na podstawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców⁷, w wymiarze nie niższym niż 3 godziny tygodniowo.

Podstawę programu Polski na dzień dobry stanowi także Europejski system opisu kształcenia językowego (ESOKJ)⁸. Biorąc pod uwagę zapisy tego dokumentu, realizacja programu umożliwi uczniom osiągnięcie językowej kompetencji komunikacyjnej w zakresie języka polskiego jako obcego na poziomie zbliżonym do A1 według skali biegłości językowej ESOKJ⁹.

Opracowując założenia programu, uwzględniono także specyfikę kształcenia dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji. Działania nauczyciela i lektora języka polskiego jako drugiego podczas zajęć przygotowawczych powinny bazować na wiedzy z zakresu ogólnego rozwoju dzieci i młodzieży, rozpoznaniu umiejętności językowych nabytych przez uczestników zajęć w kraju pochodzenia i odwoływać się do ich naturalnych doświadczeń poznawczych.

Program bazuje na trzech komplementarnych podejściach, stosowanych w toku nauki języków obcych: komunikacyjnym, zadaniowym i międzykulturowym. Przywołane podejścia umożliwiają rozwijanie międzykulturowej kompetencji komunikacyjnej, która otwiera uczestnikom zajęć drogę do sprawnej komunikacji międzykulturowej.

Zgodnie z podejściem komunikacyjnym w trakcie uczenia się języka należy przyswoić umiejętności (słuchania, czytania ze zrozumieniem, mówienia oraz pisanie) umożliwiające pragmatyczną komunikację. Podejście komunikacyjne zakłada rozbudzanie aktywności dzieci i młodzieży oraz zachęcanie do samodzielnego odkrywania znaczeń i reguł języka. Dlatego podczas realizacji programu, w celu kształtowania umiejętności płynnego i poprawnego posługiwania się nowym językiem w mowie i piśmie, uczestnicy zajęć będą stopniowo przyswajając oraz doskonalić wszystkie systemy języka: fonologiczny, morfologiczny, leksykalny, semantyczny i syntaktyczny, we wzajemnej łączności funkcjonalnej.

U podstaw podejścia międzykulturowego¹⁰ w nauczaniu języków obcych leży przekonanie o ścisłym związku języka z kulturą. Osoby uczące się języka obcego powinny więc nie tylko opanować zasady poprawnego komunikowania się pod względem językowym, lecz także kulturowym. Sprawna komunikacja międzykulturowa wymaga bowiem, oprócz poprawności leksykalno-

6 §16 ust. 9 Rozporządzenia MEN z dnia 23 sierpnia 2017r., op. cit.

7 Art. 92 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019r. poz. 1507 t.j.) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 lutego 2011 roku w sprawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców (Dz. U. z 2011r. poz. 306).

8 Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, tłum. W. Martyniuk, CODN, Warszawa 2003 (dalej jako ESOKJ).

9 Do opracowania celów i zakresu sprawności językowych wykorzystano: Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2, red. I. Janowska, E. Lipińska, A. Rabiej, A. Seretny, P. Turek, wyd. II popr., Kraków 2016.

10 Szerzej na ten temat zob. Kompetencja międzykulturowa w kształceniu nauczycieli języków obcych na potrzeby edukacji wczesnoszkolnej. Teoria i praktyka, red. R. Lewicki, M. Białek, A. Gackowska, Warszawa 2006, s. 16–18; L. Aleksandrowicz-Pędich, Międzykulturowość na lekcjach języków obcych, Białystok 2005; L. Aleksandrowicz-Pędich, Dyskomfort „trzeciego miejsca” – trudności interkulturowe ucznia, [w:] Nauka języka obcego w perspektywie ucznia, red. H. Komorowska, Warszawa 2011, s. 277–311; E. Bandura, Cele nauki języka obcego – kompetencja interkulturowa, [w:] Nauka języka obcego w perspektywie ucznia, red. H. Komorowska, Warszawa 2011, s. 36–57; E. Bandura, Nauczyciel jako mediator kulturowy, Kraków 2007; P. Garncarek, Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego, Warszawa 2006.

gramatycznej i stylistycznej wypowiedzi, umiejętności trafnej interpretacji kontekstu społecznego, kulturowego oraz komunikatów niewerbalnych (kompetencja socjokulturowa) charakterystycznych dla kultury (lub kultur) danego kraju, społeczności czy języka¹¹. Zgodnie z aktualnymi kierunkami nauczania języków obcych¹² treści kulturowe nie mogą być tylko dodatkiem do rozwijania czterech sprawności językowych, ale powinny stanowić istotny komponent programu nauczania. Dlatego proponowany program zakłada rozwijanie, poza kompetencjami komunikacyjnymi, kompetencji niezbędnych do poruszania się w polskich realiach społeczno-kulturowych (np. wiedza o Polsce, polskich obyczajach, kulturze, stylu życia), a także uczenie się przez działanie, sprzyjające budowaniu kompetencji społecznych, będących ważnym elementem procesu integracji z kolegami i koleżankami w szkole. W kontekście powyższego założenia, niezwykle ważna jest również umiejętność dostrzegania związku między kulturą własną uczestników zajęć a obcą oraz dokonywanie wyborów właściwych strategii komunikacyjnych (i ich odpowiednie użycie w kontakcie z osobami przynależącymi do innych kultur). Dzięki pogłębianiu tej umiejętności uczestnicy zajęć lepiej poradzą sobie z międzykulturowymi nieporozumieniami i wynikającymi z nich trudnościami (kompetencja międzykulturowa).

Ważną metodą pracy, stosowaną w trakcie realizacji programu, jest podejście zadaniowe¹³, które opiera się – podobnie jak metoda komunikacyjna – na działaniu i aktywności ucznia. W podejściu zadaniowym pierwszoplanowe znaczenie w nauce języków obcych ma wykonywanie zadań. Osoba ucząca się postrzegana jest jako jednostka aktywna społecznie, przygotowana do realizacji różnego rodzaju zadań (receptywnych, produktywnych, interakcyjnych, itd.).

W pracy z uczniami przybywającymi z zagranicy należy pamiętać także o tym, że nadrzędnym celem nauczania w oddziale przygotowawczym jest przygotowanie uczniów z doświadczeniem migracji do sprawnego i efektywnego uczestniczenia w procesie edukacyjnym w klasie ogólnej. Dlatego podczas opracowywania programu zwrócono uwagę na konieczność zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego łączącego kształcenie językowe z nauczaniem przedmiotów szkolnych.

1.2. Adresaci programu

Program Polski na dzień dobry adresowany jest do uczniów uczących się języka polskiego jako drugiego w oddziałach przygotowawczych zorganizowanych w szkołach podstawowych oraz ich nauczycieli.

Dzieci i młodzież, do których skierowany jest program, to grupa wielokulturowa i wielojęzyczna, o zróżnicowanych umiejętnościach i predyspozycjach językowych wynikających z odmiennych doświadczeń edukacyjnych nabytych w krajach pochodzenia. Część z nich to osoby, które nie uczyły się wcześniej języka polskiego w toku sformalizowanej nauki, a więc będą go poznawać od podstaw. Dlatego w większości przypadków program będzie wymagał modyfikowania i dostosowywania form, metod pracy, tematów i treści kształcenia do jednostkowych potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów.

11 Ibidem.

12 Europejski System Opisu Kształcenia Językowego, op. cit.

13 Podejście zadaniowe jest promowane przez Europejski System Opisu Kształcenia Językowego, op. cit.

Program nauczania uwzględnia zróżnicowanie wiekowe uczestników zajęć. Obejmuje cele szczegółowe, treści kształcenia, główne strategie dydaktyczne, formy i metody pracy oraz zlecane materiały przeznaczone do wykorzystania na zajęciach z:

- dziećmi na I etapie edukacyjnym – klasy I – III,
- dziećmi i młodzieżą na II etapie edukacyjnym – klasy IV – VIII.

Użytkownikami programu będą także nauczyciele i lektorzy uczący języka polskiego jako drugiego, nauczyciele uczący na I etapie edukacyjnym oraz nauczyciele różnych przedmiotów, w szkołach, w których powstały oddziały przygotowawcze.

2. Cele i warunki realizacji programu

2.1. Warunki realizacji programu

Na realizację programu przewiduje się 120 godzin dydaktycznych w wymiarze 3 godzin tygodniowo (dotyczy I i II etapu edukacyjnego).

Zakłada się jednocześnie, że język polski uczniowie z doświadczeniem migracji poznają nie tylko na zajęciach z języka polskiego jako drugiego, lecz także korzystając z zajęć przedmiotowych, które prowadzone są w języku polskim. Ponadto pogłębiają swoje umiejętności językowe, funkcjonując w codziennej polskiej rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Dopuszczalne są zarówno formy zajęć grupowych, jak i indywidualnych.

Program może być realizowany z wykorzystaniem dowolnego zestawu podręczników i/lub materiałów dydaktycznych. Należy jednak pamiętać, że muszą być one dostosowane do kompetencji językowych uczniów, ich wieku, a także specyficznych potrzeb.

Zalecane jest, aby osoby odpowiedzialne za realizację programu miały kwalifikacje i kompetencje niezbędne do nauczania języka polskiego jako obcego w kontekście międzykulturowym. Ważne jest bowiem nie tylko przygotowanie glottodydaktyczne lektora lub nauczyciela, ale też kompetencje międzykulturowe ze szczególnym uwzględnieniem kulturowej przynależności uczestników zajęć.

2.2. Cele i zadania ogólne programu

Cele i zadania ogólne programu to:

Szybkie i efektywne włączenie uczniów z doświadczeniem migracji do polskiego systemu oświatowego oraz do pełnej partycypacji w życiu społeczno-kulturowym poprzez:

- osiągnięcie językowej kompetencji komunikacyjnej w zakresie języka polskiego jako drugiego na poziomie zbliżonym do A1 według skali biegłości językowej ESOKJ¹⁴,
- naukę języka specjalistycznego niezbędnego do aktywnego udziału w zajęciach przedmiotowych,

14 Do opracowania celów i zakresu sprawności językowych wykorzystano: Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2, op. cit.

- wprowadzenie ułatwień w adaptacji do nowych warunków nauki,
- przeciwdziałanie marginalizacji w grupie rówieśniczej,
- motywowanie do nauki języka polskiego i poznawania polskiej kultury oraz realiów życia w Polsce,
- motywowanie do włączania doświadczeń własnej tożsamości kulturowej i narodowej w nowy proces edukacyjny,
- przygotowywanie do prowadzenia efektywnej komunikacji międzykulturowej.

3. Cele szczegółowe programu

3.1. Cele szczegółowe programu nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych na I etapie edukacyjnym – klasy I – III¹⁵

a) cele związane z rozwijaniem sprawności językowych (mówienia, pisania, czytania, słuchania) oraz znajomością struktur leksykalnych:

- w zakresie rozumienia ze słuchu uczestnik zajęć:
 - wykonuje polecenia artykułowane wyraźnie i powoli,
 - stosuje się do prostych wskazówek wypowiedzianych wyraźnie i powoli,
 - rozumie sens krótkich wypowiedzi oraz prostych piosenek i wierszyków, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami,
 - wypowiada się, wykorzystując do tego obrazki, historyjki, gesty,
 - rozumie główny sens tekstu słuchanego,
 - potrafi odnaleźć się w prostych sytuacjach komunikacyjnych;

— w zakresie mówienia uczestnik zajęć:

powtarza za nauczycielem formy zgodnie z polską wymową, odpowiada na pytania, formułując pojedyncze, słowa, zwroty, wyrażenia, potrafi sformułować pojedyncze – także odtwórcze – zdania na temat ludzi i miejsc, zadaje proste pytania, używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy;

— w zakresie czytania ze zrozumieniem uczestnik zajęć:

czyta głośno pojedyncze wyrazy, śledzi tekst czytany przez nauczyciela, wskazuje czytane wyrazy, prawidłowo reaguje na polecenia;

- w zakresie pisania uczestnik zajęć:
 - potrafi przepisać pojedyncze słowa, wyrażenia, zwroty,
 - potrafi napisać prosty, krótki tekst na podstawie podanego wzoru np. o sobie lub rodzinie, uzupełnia wyrazami luki w tekście na podstawie podanego wzoru;
- w zakresie reagowania uczestnik zajęć:
 - reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia,
 - przedstawia siebie i inne osoby; np. mówi jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi, co potrafi robić,
 - zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów,
 - stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe np. wita się i żegna, dziękuje, przeprasza, formułuje prośby;
- w zakresie znajomości struktur leksykalnych uczestnik zajęć:
 - rozpoznaje, zapisuje oraz posługuje się słownictwem z następujących kręgów tematycznych: ja i moja rodzina, ja w szkole, ja i moje zainteresowania, moje miejsce zamieszkania, mój dzień, jedzenie, ubranie, święta i tradycje, mój kraj, popularne zawody, przyroda wokół mnie, miasto, zakupy, wiedza o Polsce.

b) cele związane z rozwijaniem kompetencji międzykulturowych:

- w zakresie rozwijania kompetencji międzykulturowych uczestnik zajęć:
 - wie, że ludzie posługują się różnymi językami oraz ma świadomość, że aby się z nimi porozumieć, warto nauczyć się języków obcych,
 - posiada wiedzę z zakresu podstawowych informacji o Polsce,
 - zna wybrane polskie zwyczaje i tradycje oraz zwyczaje i tradycje krajów pochodzenia uczestników zajęć;
 - uczy się wrażliwości na odmienność kulturową.

c) cele związane z rozwijaniem umiejętności samodzielnego uczenia się i współdziałania w grupie:

- w zakresie rozwijania umiejętności samodzielnego uczenia się i współdziałania w grupie uczestnik zajęć:
 - kształci umiejętność pracy w parach i w grupach,
 - potrafi określić, czego się nauczył oraz wie, w jaki sposób może samodzielnie doskonalić umiejętności językowe (np. przez korzystanie ze słowników obrazkowych i gier edukacyjnych),
 - potrafi dokonać wyboru właściwych strategii uczenia się.

3.2. Cele szczegółowe programu nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych na II etapie edukacyjnym – klasy IV – VIII:

a) cele związane z rozwijaniem sprawności językowych (mówienia, pisania, czytania, słuchania) oraz znajomością struktur leksykalnych:

- w zakresie rozumienia ze słuchu uczestnik zajęć:
 - rozumie proste komunikaty o charakterze informacyjnym oraz wykonuje polecenia związane z życiem codziennym i szkolnym,

¹⁵ Do opracowania celów zajęć, zakresu tematycznego i zakresu sprawności językowych wykorzystano również publikacje: Ku wielokulturowej szkole w Polsce. Pakiet edukacyjny z programem nauczania języka polskiego jako drugiego dla I, II i III etapu kształcenia (w szkołach m. st. Warszawy), red. A. Bernacka-Langier, E. Brzezicka, S. Doroszuk, P. Gębał, B. Janik-Płocińska, A. Marcinkiewicz, E. Pawlic-Rafałowska, J. Wasilewska-Łaszczuk, M. Zasuńska, Warszawa 2010; Inny w polskiej szkole. Poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi, red. A. Bernacka-Langier, B. Janik-Płocińska, A. Kosowicz, E. Pawlic-Rafałowska, M. Piegat-Kaczmarzyk, G. Walczak, Z. Rejmer, J. Wasilewska-Łaszczuk, M. Zasuńska, Warszawa 2010; A. Młynarczuk-Sokołowska, K. Szostak-Król, Zrozumieć Innego. Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego, wyd. II, Białystok 2016; M. Pamuła-Behrens, M. Szymańska, Program nauczania języka polskiego jako drugiego w oddziałach przygotowawczych w szkole podstawowej, Kraków 2019, undacjareja.eu/wp-content/uploads/2015/11/Program-nauczania-języka-polskiego-jako-drugiego-dla-oddziałów-przygotowawczych-w-szkole-podstawowej.pdf, dostęp: 3.11.2020.

- rozumie ogólny sens tekstu spreparowanego dotyczącego życia szkoły i otaczającego środowiska;
- w zakresie mówienia uczestnik zajęć:
 - potrafi porozumiewać się w typowych sytuacjach z życia codziennego,
 - podejmuje próby opanowania poprawnej wymowy głosek, wyrazów, intonacji zdaniowej,
 - przedstawia siebie i innych imieniem i nazwiskiem, podaje swój adres zamieszkania oraz narodowość,
 - potrafi powiedzieć, z jakiego kraju pochodzi,
 - potrafi zaprezentować wybrane elementy własnej kultury i realiów życia codziennego kraju pochodzenia,
 - potrafi przedstawić innych, podając ich zawód oraz określając relacje rodzinne,
 - tworzy krótkie komunikaty dotyczące swoich potrzeb,
 - nazywa przedmioty szkolne i czynności wykonywane przez uczniów w szkole,
 - nazywa pracowników szkoły,
 - zadaje proste pytania odnośnie życia codziennego, w tym sytuacji związanych ze szkołą,
 - udziela odpowiedzi na proste pytania dotyczące własnej osoby i funkcjonowania w szkole;
- w zakresie czytania ze zrozumieniem uczestnik zajęć:
 - rozumie ogólny sens prostego tekstu dotyczącego życia codziennego i szkolnego,
 - czyta wyrazy, wyrażenia, zwroty;
- w zakresie pisania uczestnik zajęć:
 - przepisuje proste zdania,
 - pisze prosty, krótki tekst na podstawie podanego wzoru np. o sobie, rodzinie,
 - uzupełnia wyrazami luki w tekście na podstawie podanego wzoru;
- w zakresie znajomości struktur leksykalnych uczestnik zajęć:
 - rozpoznaje, zapisuje, posługuje się słownictwem z następujących kręgów tematycznych: człowiek/komunikacja, dom i życie rodzinne, szkoła i życie towarzyskie, jedzenie, praca, zakupy i usługi, zdrowie, kalendarz i święta, świat przyrody, miasto i środki transportu, wiedza o Polsce.

b) cele związane z rozwijaniem kompetencji międzykulturowych:

- w zakresie rozwijania kompetencji międzykulturowych uczestnik zajęć:
 - zna wybrane polskie zwyczaje, tradycje, normy kulturowe obowiązujące w Polsce oraz zwyczaje i tradycje, normy kulturowe obowiązujące w krajach pochodzenia uczestników zajęć,
 - uczy się wrażliwości na odmienność kulturową,
 - cechuje się postawą tolerancji, szacunku i zrozumienia wobec kultury własnej oraz kultur obcych.

c) cele związane z rozwijaniem umiejętności samodzielnego uczenia się i współdziałania w grupie:

- w zakresie rozwijania umiejętności samodzielnego uczenia się i współdziałania w grupie uczestnik zajęć:
 - rozwija umiejętność pracy w grupie,
 - potrafi wybrać właściwą dla siebie strategię uczenia się,
 - dostrzega, że jest odpowiedzialny za swoje postępy w nauce języka polskiego.

4. Treści nauczania

(w tym katalog tematyczny z elementami socjokulturowymi, katalog gramatyczny, katalog funkcjonalny, katalog sytuacji komunikacyjnych, katalog sprawności językowych)

Zawartość merytoryczną programu stanowią zgrupowane w kilku katalogach treści kształcenia odnoszące się do polskiej kultury oraz realiów życia codziennego i szkolnego z elementami porównawczymi do kultur i realiów społecznych innych krajów (ze szczególnym uwzględnieniem państw pochodzenia uczestników zajęć). Bazują one na konkretnych umiejętnościach, jakie powinien osiągnąć uczeń i są skorelowane z obowiązującą podstawą programową¹⁶, a także pozwalają uczestnikom zajęć swobodnie włączyć się w proces dydaktyczny realizowany dalej w placówce oświatowej.

Integralnym elementem programu jest przekazywanie dzieciom i młodzieży z doświadczeniem migracji informacji o najważniejszych konwencjach socjokulturowych stosowanych w komunikacji w języku polskim. Dobór tematów i treści nauczania ma umożliwić uczącym się skuteczne porozumiewanie się w sytuacjach dnia codziennego oraz wyrażanie podstawowych intencji komunikacyjnych¹⁷. Punktem wyjścia do opracowania treści zajęć prezentowanych w programie są zagadnienia zebrane w specjalnie opracowanych katalogach: tematycznych, gramatycznych, funkcjonalnych, sytuacji komunikacyjnych, sprawności językowych.

Proponowane do wprowadzenia w proces nauczania treści kształcenia można traktować selektywnie i realizować w dowolnej kolejności, uwzględniając specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji, w tym indywidualne możliwości poznawcze uczestników zajęć oraz inne czynniki wpływające na proces uczenia się¹⁸.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017r. poz. 356 ze zm.).

¹⁷ Szczegółowy opis poziomu biegłości językowej i stosowności socjolingwistycznej przewidziane dla poziomu podstawowego i poziomu samodzielności językowej zamieszczony jest w ESOKJ. Patrz: ESOKJ, op. cit., s. 33 i 109.

¹⁸ Są nimi m.in. płeć, motywacja, zainteresowania, osobiste predyspozycje, postawa wobec nowego języka, cel podjęcia nauki, długość kursu. Patrz więcej: E. Lipińska, Czynniki wpływające na proces uczenia się, [w:] Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2006.

4.1. Treści nauczania – klasy I – III¹⁹

4.1.1. Katalog tematyczny z elementami socjokulturowymi

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Zakładane efekty uczestnika zajęć
1	Ja i moja rodzina	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawianie się – imię i nazwisko – członkowie rodziny – relacje rodzinne – uczucia – zwyczaje grzecznościowe charakterystyczne dla polskiej kultury oraz kultur cudzoziemców – zasady komunikacji w zależności od płci, charakterystyczne dla polskiej kultury oraz kultur cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje zwroty grzecznościowe typu: proszę, dziękuję, przepraszam – stosuje zwroty typu: dzień dobry, do widzenia itp. – nazywa kolegów i koleżanki używając ich imion i nazwisk – w stosunku do dorosłych stosuje zwroty: pan, pani – opowiada o swojej rodzinie, używając nazw członków rodziny, określa relacje rodzinne – zna i umie zastosować konwencje grzecznościowe charakterystyczne dla polskiej kultury – zna i umie zastosować zasady komunikacji w zależności od płci, charakterystyczne dla polskiej kultury – wypowiada się na temat konwencji grzecznościowych i zasad komunikacji charakterystycznych dla jego kultury
2	Ja w szkole	<ul style="list-style-type: none"> – przybory szkolne – pomieszczenia w szkole – wyposażenie klasy – oceny – plan lekcji, dzień nauki – prawa i obowiązki ucznia w polskiej szkole – zasady zachowania się w polskiej szkole – cyfry i liczby – przyjaciele, koledzy 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa przybory szkolne – nazywa pomieszczenia w szkole i elementy wyposażenia klasy – opisuje plan dnia w szkole, używa nazw przedmiotów szkolnych – zadaje pytania dotyczące praw i obowiązków ucznia w polskiej szkole – rozumie zasady zachowywania się w polskiej szkole – wypowiada się na temat praw, obowiązków i zasad obowiązujących w szkole kraju pochodzenia – operuje liczebnikami od 0–20

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Zakładane efekty uczestnika zajęć
3	Ja i moje zainteresowania	<ul style="list-style-type: none"> – nauka i zabawa – sport – podróże – kolory – miary i wielkości – kształty – sposoby spędzania czasu wolnego popularne w Polsce i krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – opowiada o swoich zainteresowaniach, prezentuje sposoby spędzania wolnego czasu – nazywa różne urządzenia techniczne oraz zna ich przeznaczenie – opowiada o swoich ulubionych zabawkach – nazywa różne dyscypliny sportowe – opisuje kolor, kształt i wielkość wybranego przedmiotu, – zna sposoby spędzania czasu wolnego popularne w Polsce – wypowiada się na temat popularnych sposobów spędzania czasu wolnego w kraju pochodzenia
4	Moje miejsce zamieszkania	<ul style="list-style-type: none"> – sprzęty domowe – pomieszczenia w domu – rodzaje domów popularnych w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje pomieszczenia znajdujące się w domu – nazywa sprzęty domowe – podaje adres zamieszkania – zadaje pytania dotyczące adresu zamieszkania – zna rodzaje domów popularne w Polsce – wypowiada się na temat rodzajów domów popularnych w kraju pochodzenia
5	Mój dzień	<ul style="list-style-type: none"> – czynności dnia codziennego – typowy plan dnia w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje czynności dnia codziennego – zna typowy plan dnia w Polsce i wypowiada się na temat typowego planu dnia w kraju pochodzenia
6	Części ciała	<ul style="list-style-type: none"> – części ciała 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa części ciała

¹⁹ Do opracowania celów i zakresu sprawności językowych wykorzystano: Ku wielokulturowej szkole w Polsce. Pakiet edukacyjny z programem nauczania języka polskiego jako drugiego dla I, II i III etapu kształcenia (w szkołach m. st. Warszawy), op. cit.

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Zakładane efekty uczestnika zajęć
7	Jedzenie	<ul style="list-style-type: none"> – produkty spożywcze – rodzaje posiłków – potrawy – stołówka szkolna – wybrane polskie dania narodowe i regionalne oraz potrawy z regionów pochodzenia uczestników zajęć 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa podstawowe produkty spożywcze – nazywa i opisuje główne posiłki – zadaje pytanie dotyczące rodzajów posiłków i potraw – wypowiada się na temat wybranych polskich dań narodowych i regionalnych oraz potraw z regionu, kraju pochodzenia
8	Ubrania na każdą pogodę	<ul style="list-style-type: none"> – części garderoby – pogoda – pory roku i pogoda w Polsce oraz w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa części garderoby – opowiada o różnych rodzajach garderoby noszonych ze względu na porę roku lub pogodę – wypowiada się na temat pogody w Polsce i w kraju pochodzenia
9	Czas, święta i tradycje, mój kraj	<ul style="list-style-type: none"> – nazwy miesięcy – nazwy dni tygodni – godziny, minuty – nazwy świąt narodowych, religijnych, świeckich i zwyczajów im towarzyszących – obchodzone w Polsce święta, w tym państwowe i religijne oraz święta i tradycje w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa miesiące, dni tygodnia – odczytuje czas na zegarze – odczytuje daty w kalendarzu – opowiada o najważniejszych świątach państwowych i religijnych obchodzonych w Polsce oraz w kraju pochodzenia – wypowiada się na temat zwyczajów towarzyszącym świętom narodowym, religijnym (np. ubieranie choinki) i świeckim (np. Dzień Matki) w Polsce oraz w kraju pochodzenia
10	Popularne zawody	<ul style="list-style-type: none"> – zawody – miejsca pracy – najczęstsze zawody i miejsca pracy w Polsce oraz w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia nazwy zawodów – wymienia miejsca pracy – opowiada o najczęstszych zawodach oraz miejscach pracy w Polsce i w kraju pochodzenia

→

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Zakładane efekty uczestnika zajęć
11	Przyroda wokół mnie	<ul style="list-style-type: none"> – pory roku – rośliny: drzewa, kwiaty – zwierzęta domowe i dzikie – gatunki zwierząt charakterystyczne dla Polski i krajów pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa pory roku – nazywa gatunki roślin – nazywa gatunki zwierząt domowych i dzikich – opowiada o ulubionych zwierzętach – opowiada o gatunkach zwierząt charakterystycznych dla Polski i o gatunkach zwierząt charakterystycznych dla kraju pochodzenia
12	Miasto	<ul style="list-style-type: none"> – obiekty w mieście – adres – środki transportu w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa obiekty znajdujące się w mieście – zadaje pytania o drogę i podaje wskazówki dojścia do miejsca, – opisuje drogę do z domu do szkoły – nazywa środki transportu popularne w Polsce i w kraju pochodzenia
13	Zakupy	<ul style="list-style-type: none"> – rodzaje sklepów popularnych w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców – pieniądze – jednostki monetarne – jednostki wagi – jednostki miary – cyfry i liczby 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa rodzaje sklepów popularnych w Polsce i kraju pochodzenia – pyta o cenę produktu – posługuje się jednostkami wagi, miary oraz monetarnymi – operuje liczebnikami od 20–100
14	Wiedza o Polsce	<ul style="list-style-type: none"> – położenie Polski na mapie – polskie rzeki, góry, miasta, jeziora – województwa w Polsce – polskie symbole narodowe oraz symbole w kraju pochodzenia 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje na mapie Polskę oraz jej największe miasta, rzeki, góry i jeziora – opowiada o największych miastach, górach, rzekach i jeziorach w kraju pochodzenia – opowiada o polskich symbolach narodowych oraz o symbolach w kraju pochodzenia

4.1.2. Katalog gramatyczny

	Zagadnienia gramatyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
1	Czasownik – odmiana przez osoby – czas teraźniejszy i przeszły – tryb oznajmujący i rozkazujący – czasowniki dokonane i niedokonane	– tworzy wypowiedzi uwzględniające poprawną odmianę czasowników – wypowiada się, używając czasu przeszłego i teraźniejszego – wypowiada się, używając trybu oznajmującego i rozkazującego
2	Rzeczownik – odmiana przez rodzaje i przypadki – liczba pojedyncza i mnoga	– tworzy liczbę pojedynczą i mnogą – rozpoznaje rodzaje rzeczownika: męski, żeński, nijaki – tworzy i używa rzeczowników w odpowiednich formach przypadków
3	Przymiotnik – jako określenie rzeczownika	– wykorzystuje przymiotniki do opisu cech osób i rzeczy
4	Przysłówek – jako określenie czasownika	– wykorzystuje przysłówki do rozwijania zdań
5	Zaimek – osobowy: ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one – dzierżawczy: mój, twój itp. – wskazujący: ten, ta, to – pytajny: kto, co	– stosuje w swoich wypowiedziach zaimki osobowe, dzierżawcze, wskazujące, pytajne
6	Liczebnik – główny i porządkowy	– stosuje w swoich wypowiedziach liczebniki główne i porządkowe
7	Przyimek prosty – na, nad, po, przed, za, po, w	– tworzy wypowiedzi z użyciem przyimków
8	Spójnik – i, oraz, ponieważ, więc, dlatego, a, aby, żeby, gdy	– tworzy zdania pojedyncze i złożone z użyciem spójników
9	Partykuła przecząca – nie	– stosuje w wypowiedziach partykułę przeczącą
10	Składnia – zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące – zdania pojedyncze i złożone	– redaguje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w zależności od sytuacji komunikacyjnej

→

	Zagadnienia gramatyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
11	Wymowa – wymowa głosek – intonacja zdania – akcent wyrazowy	– poprawnie wymawia głoski i całe słowa – stosuje odpowiednią intonację podczas wypowiedzenia zdania oznajmującego, pytającego, rozkazującego – próbuje prawidłowo akcentować wyrazy i zdania

4.1.3. Katalog funkcjonalny

Wybrane funkcje językowe:

- nawiązanie kontaktu,
- przedstawianie się / przedstawianie kogoś,
- powitanie / pożegnanie,
- potwierdzanie / negowanie,
- dziękowanie,
- przepraszenie,
- wyrażanie prośby,
- nazywanie / identyfikowanie,
- wyrażanie aprobaty / negacji,
- wyrażanie sympatii / antypatii,
- opisywanie osoby i przedmiotu,
- wyrażanie relacji czasowych i przestrzennych.

4.1.4. Katalog sytuacji komunikacyjnych

Wybrane sytuacje komunikacyjne:

- autoprezentacja: przedstawianie się, podawanie imienia i nazwiska, miejsca zamieszkania, narodowości,
- prezentacja członków rodziny: informowanie o stopniu pokrewieństwa, zawodzie,
- w szkole: pytanie o lokalizację pomieszczeń w szkole, pozyskiwanie i udzielanie informacji na temat praw i obowiązków ucznia,
- w stołówce szkolnej: pozyskiwanie i udzielanie informacji na temat preferencji żywieniowych,
- nauka i zabawa: udzielanie informacji na temat zainteresowań,
- plan dnia: pytanie i określanie godziny, pory dnia, dni tygodnia, opisywanie czynności dnia codziennego, opisywanie przedmiotów codziennego użytku,
- na zakupach: pozyskiwanie i udzielanie informacji w sklepie (ceny, ilości, wagi, preferencji),
- na ulicy: pytanie o lokalizację, pytanie o drogę,
- pogoda: pytanie o pogodę, opisywanie zjawisk atmosferycznych.

4.2. Treści nauczania – klasy IV – VIII

4.2.1. Katalog tematyczny z elementami socjokulturowymi

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
1	Człowiek / Komunikacja	<ul style="list-style-type: none"> – dane osobowe – wygląd – ubiór – hobby – uczucia 	<ul style="list-style-type: none"> – stosuje zwroty grzecznościowe typu: proszę, dziękuję, przepraszam – stosuje powitania i pożegnania: dzień dobry, do widzenia itp. – w stosunku do dorosłych stosuje zwroty: pan, pani – zna i umie zastosować konwencje grzecznościowe charakterystyczne dla polskiej kultury – zna i umie zastosować zasady komunikacji w zależności od płci, charakterystyczne dla polskiej kultury – wypowiada się na temat konwencji grzecznościowych i zasad komunikacji charakterystycznych dla jego kultury – potrafi powiedzieć, jak się nazywa, ile ma lat, czym się interesuje, skąd pochodzi, gdzie mieszka – zna sposoby spędzania czasu wolnego popularne w Polsce – wypowiada się na temat popularnych sposobów spędzania czasu wolnego w kraju pochodzenia – nazywa części ciała, cechy wyglądu i elementy ubioru – nazywa uczucia i emocje związane z codzienną komunikacją – potrafi zadać koleżankom i kolegom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym

→

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
2	Dom i życie rodzinne	<ul style="list-style-type: none"> – miejsce zamieszkania – sprzęty domowe – rodzaje domów popularnych w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców – pomieszczenia w domu – członkowie rodziny – relacje rodzinne 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia członków rodziny – opowiada o swojej rodzinie, używając nazw członków rodziny, określa relacje rodzinne – nazywa dzielnicę, miejscowość, w której mieszka – podaje adres zamieszkania – zadaje pytania dotyczące adresu zamieszkania – wypowiada się na temat rodzajów domów popularnych w Polsce i w kraju pochodzenia – opisuje pomieszczenia znajdujące się w domu – nazywa sprzęty domowe – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
3	Szkoła i życie towarzyskie	<ul style="list-style-type: none"> – przybory szkolne – pracownicy szkoły – pomieszczenia w szkole – wyposażenie klasy – imprezy szkolne – oceny – plan lekcji, dzień nauki – prawa i obowiązki ucznia – sport – kolory – wielkości – kształty – cyfry i liczby – przyjaciele, koledzy – czynności dnia codziennego 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa przybory szkolne – nazywa pracowników szkoły – nazywa pomieszczenia w szkole i elementy wyposażenia klasy – opisuje plan dnia w szkole, używa nazw przedmiotów szkolnych – potrafi opowiedzieć o czynnościach wykonywanych przez uczniów w szkole – zadaje pytania dotyczące praw i obowiązków ucznia w polskiej szkole – rozumie zasady zachowania się w polskiej szkole – wypowiada się na temat praw, obowiązków i zasad obowiązujących w szkole kraju pochodzenia – opisuje czynności dnia codziennego – zna typowy plan dnia w Polsce i wypowiada się na temat typowego planu dnia w kraju pochodzenia

→

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
			<ul style="list-style-type: none"> – opowiada o swoich zainteresowaniach, prezentuje sposoby spędzania wolnego czasu – nazywa różne dyscypliny sportowe – zna sposoby spędzania czasu wolnego popularne w Polsce – wypowiada się na temat popularnych sposobów spędzania czasu wolnego w kraju pochodzenia – nazywa różne urządzenia techniczne i wie, do czego służą – opisuje kolor, kształt i wielkość wybranego przedmiotu, – operuje liczebnikami od 0–100 – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
4	Jedzenie	<ul style="list-style-type: none"> – produkty spożywcze – rodzaje posiłków – wybrane polskie dania narodowe i regionalne oraz uczestników zajęć – potrawy – stołówka szkolna 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa podstawowe produkty spożywcze – nazywa i opisuje główne posiłki – zadaje pytanie dotyczące posiłków i potraw – proponuje prosty jadłospis – potrafi zamówić posiłek – wypowiada się na temat wybranych polskich dań narodowych i regionalnych oraz potraw z regionu, kraju pochodzenia – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
5	Praca	<ul style="list-style-type: none"> – typowe zawody i miejsca pracy w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia nazwy zawodów i czynności z nimi związane – opowiada o miejscach pracy – opowiada o typowych zawodach oraz miejscach pracy w Polsce i w kraju pochodzenia – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym

→

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
6	Zakupy i usługi	<ul style="list-style-type: none"> – rodzaje sklepów popularne w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców – sprzedawanie, kupowanie – pieniądze – jednostki monetarne – jednostki wagi – jednostki miary – cyfry i liczby 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa rodzaje sklepów popularnych w Polsce i kraju pochodzenia – pyta o cenę produktu – posługuje się jednostkami wagi, miary oraz monetarnymi – operuje liczebnikami od 20–100 – wyraża chęć zakupu określonego artykułu w sklepie
7	Zdrowie	<ul style="list-style-type: none"> – choroby i dolegliwości – samopoczucie – higiena 	<ul style="list-style-type: none"> – opowiada, jak się czuje, co mu dolega – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
8	Kalendarz i święta	<ul style="list-style-type: none"> – nazwy miesięcy – nazwy dni tygodni – godziny, minuty – nazwy świąt narodowych, religijnych, świeckich i zwyczajów im towarzyszących – obchodzone w Polsce święta, w tym państwowe i religijne oraz święta i tradycje w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa miesiące, dni tygodnia – odczytuje czas na zegarze – odczytuje daty w kalendarzu – opowiada o najważniejszych świętach państwowych i religijnych obchodzonych w Polsce oraz w kraju pochodzenia – wypowiada się na temat zwyczajów towarzyszącym świętom narodowym, religijnym (np. ubieranie choinki) i świeckim w Polsce oraz w kraju pochodzenia – składa życzenia z okazji świąt, urodzin, imienin – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym

→

	Kręgi tematyczne	Zagadnienia tematyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
9	Świat przyrody	<ul style="list-style-type: none"> – pory roku – rośliny: drzewa, kwiaty – zwierzęta domowe i dzikie – gatunki zwierząt charakterystyczne dla Polski i krajów pochodzenia cudzoziemców – pogoda w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa pory roku – nazywa gatunki roślin – nazywa gatunki zwierząt domowych i dzikich – opowiada o gatunkach zwierząt charakterystycznych dla Polski i kraju pochodzenia – opowiada o ulubionych zwierzętach – wypowiada się na temat pogody w Polsce i w kraju pochodzenia – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
10	Miasto i środki transportu	<ul style="list-style-type: none"> – obiekty w mieście – adres – kierunki świata – środki transportu w Polsce i w krajach pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – nazywa obiekty znajdujące się w mieście – nazywa kierunki świata – zadaje pytania o drogę i podaje wskazówki dojścia do miejsca – opisuje drogę i obiekty – nazywa środki transportu popularne w Polsce i w kraju pochodzenia – potrafi zadać kolegom i koleżankom pytania związane z omawianym kręgiem tematycznym
11	Wiedza o Polsce	<ul style="list-style-type: none"> – polskie rzeki, góry, miasta, jeziora – polskie symbole narodowe i w kraju pochodzenia cudzoziemców 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje na mapie Polskę oraz jej największe miasta, rzeki, góry i jeziora, opowiada o nich – opowiada o największych miastach, górach, rzekach i jeziorach w kraju pochodzenia – opowiada o polskich symbolach narodowych oraz o symbolach narodowych w kraju pochodzenia

4.2.2. Katalog gramatyczny

	Zagadnienia gramatyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
1	Czasownik <ul style="list-style-type: none"> – odmiana przez osoby – czas teraźniejszy, przeszły, przyszły – tryb oznajmujący, rozkazujący, przypuszczający – czasowniki dokonane i niedokonane – czasowniki ruchu – czasowniki modalne: <i>chcieć, musieć, móc</i> – czasowniki: <i>umieć, potrafić, znać</i> – łączliwość z przyimkiem i rzeczownikiem 	<ul style="list-style-type: none"> – tworzy wypowiedzi uwzględniające poprawną odmianę czasowników – wypowiada się, używając czasu przeszłego, teraźniejszego i przyszłego – wypowiada się, używając trybu oznajmującego, rozkazującego, przypuszczającego – formułuje wypowiedzi uwzględniające prawidłową odmianę czasowników ruchu, modalnych: <i>chcieć, musieć, móc, umieć, potrafić, znać</i>
2	Rzeczownik <ul style="list-style-type: none"> – odmiana przez rodzaje i przypadki (dopełniacz, biernik, narzędnik, miejscownik w zakresie podstawowym) – liczba pojedyncza i mnoga 	<ul style="list-style-type: none"> – tworzy liczbę pojedynczą i mnogą – rozpoznaje rodzaje rzeczownika: męski, żeński, nijaki – tworzy i używa rzeczowników w odpowiednich formach przypadków
3	Przymiotnik <ul style="list-style-type: none"> – jako określenie rzeczownika – rodzaj gramatyczny, zgodność z rzeczownikiem (dopełniacz, biernik, narzędnik, miejscownik w stopniu bardzo podstawowym) – stopniowanie wybranych przymiotników 	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystuje przymiotniki do opisu cech osób i rzeczy – stosuje w wypowiedziach przymiotniki o różnym stopniu natężenia cechy
4	Przysłówek <ul style="list-style-type: none"> – jako określenie czasownika – stopniowanie wybranych przysłówków 	<ul style="list-style-type: none"> – wykorzystuje przysłówki do rozwijania zdań

→

	Zagadnienia gramatyczne	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
5	Zaimek – osobowy: ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one – dzierżawczy: mój, twój itp. – wskazujący: ten, ta, to – pytajny: kto, co	– stosuje w swoich wypowiedziach zaimki osobowe, dzierżawcze, wskazujące, pytajne
6	Liczebnik – główny i porządkowy – odmiana liczebnika porządkowego w zakresie podstawowym	– stosuje w swoich wypowiedziach liczebniki główne i porządkowe
7	Przyimek prosty – na, nad, po, przed, za, po, w	– tworzy wypowiedzi z użyciem przyimków
8	Spójnik – i, oraz, ponieważ, więc, dlatego, a, aby, żeby, gdy	– tworzy zdania pojedyncze i złożone z użyciem spójników
9	Partykuła przecząca – nie	– w swoich wypowiedziach stosuje partykułę przeczącą
10	Składnia – zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące – zdania pojedyncze i złożone	– redaguje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w zależności od sytuacji komunikacyjnej
11	Wymowa – wymowa głosek – intonacja zdania – akcent wyrazowy	– poprawnie wymawia głoski i całe słowa – stosuje odpowiednią intonację podczas wypowiedzenia zdania oznajmującego, pytającego, rozkazującego – próbuje prawidłowo akcentować wyrazy i zdania – nadaje prawidłową intonację różnym rodzajom zdania

4.2.3. Katalog sprawności językowych (receptywnych i produktywnych)

	Sprawność	Rodzaj wypowiedzi/tekstów	Oczekiwane efekty uczestnika zajęć
1	Słuchanie	– wypowiedzi typu: powitania, pożegnania, życzenia, prośby, podziękowania, przepraszenie – krótkie wypowiedzi o charakterze informacyjnym, związane z życiem codziennym i szkolnym – wypowiedzi na określony temat: opowiadanie o rodzinie i zainteresowaniach – krótkie wypowiedzi, w których wyraża się opinię, aprobatę, dezaprobatę	– rozumie ogólny sens wypowiedzi – reaguje na wypowiedzi zgodnie z intencjami mówiącego
2	Czytanie	– napisy – prosty tekst dotyczący życia codziennego i szkolnego – teksty o charakterze użytkowym	– rozumie ogólny sens prostego tekstu – wyszukuje określone informacje w tekście – posługuje się dwujęzycznym słownikiem
3	Pisanie	– krótkie życzenia – krótki opis (oparty na dokładnej instrukcji nauczyciela)	– tworzy proste teksty samodzielnie lub z pomocą nauczyciela – przepisuje proste teksty
4	Mówienie	– krótkie wypowiedzi dotyczące własnej osoby, rodziny, szkoły, życia codziennego – pytania i odpowiedzi związane z omawianymi kręgami tematycznymi	– zadaje pytania – udziela odpowiedzi – uczestniczy w rozmowie – stosuje zasady polskiej etykiety językowej

4.2.4. Katalog funkcjonalny

- Wybrane funkcje językowe:
- nawiązanie kontaktu,
- przedstawianie się / przedstawianie kogoś,
- powitanie / pożegnanie,
- składanie życzeń,
- potwierdzanie / negowanie,
- dziękowanie,

- przepraszanie,
- zapraszanie,
- wyrażanie prośby,
- nazywanie / identyfikowanie,
- uzasadnianie / wyrażanie opinii,
- wyrażanie aprobaty / negacji,
- wyrażanie sympatii / antypatii,
- opisywanie osoby i przedmiotu,
- wyrażanie relacji czasowych i przestrzennych,
- wyrażanie posiadania i przynależności,
- porównywanie.

4.2.5. Katalog sytuacji komunikacyjnych

Wybrane sytuacje komunikacyjne:

- autoprezentacja: przedstawianie się, podawanie imienia i nazwiska, miejsca zamieszkania, narodowości, nazywanie uczuć i emocji związanych z codzienną komunikacją, stosowanie wybranych konwencji grzecznościowych charakterystycznych dla polskiej kultury i kultur cudzoziemców oraz zasady komunikacji w zależności od płci charakterystyczne dla polskiej kultury i kultur cudzoziemców,
- prezentacja członków rodziny: informowanie o stopniu pokrewieństwa, zawadzie,
- w szkole: pytanie o lokalizację pomieszczeń w szkole, pozyskiwanie i udzielanie informacji na temat praw i obowiązków ucznia, opisywanie planu dnia w szkole, zadawanie pytań dotyczących praw i obowiązków ucznia w polskiej szkole, rozumienie zasad zachowania się w polskiej szkole, wypowiedanie się na temat praw, obowiązków i zasad obowiązujących w szkole kraju pochodzenia,
- w stołówce szkolnej: pozyskiwanie i udzielanie informacji na temat preferencji żywieniowych, zamawianie posiłków, wypowiedanie się na temat wybranych polskich dań narodowych i regionalnych oraz potraw charakterystycznych dla własnej kultury i regionu,
- nauka i zabawa: udzielanie informacji na temat zainteresowań, znajomość popularnych w Polsce sposobów spędzania wolnego czasu, wypowiedanie się na temat popularnych sposobów spędzania czasu wolnego w kraju pochodzenia,
- plan dnia i tygodnia: pytanie o godzinę, określanie godzin, pory dnia, dni tygodnia, opisywanie czynności dnia codziennego, opisywanie przedmiotów codziennego użytku, znajomość typowego planu dnia w Polsce, wypowiedanie się na temat typowego dnia w kraju pochodzenia,
- na zakupach: pozyskiwanie i udzielanie informacji w sklepie (ceny, ilości, wagi, preferencji), wyrażanie chęci zakupu określonego artykułu w sklepie,
- na ulicy: pytanie o lokalizację, pytanie o drogę, nazywanie środków transportu popularnych w Polsce i w kraju pochodzenia,
- pogoda: pytanie o pogodę, opisywanie zjawisk atmosferycznych, wypowiedanie się na temat pogody w Polsce i w kraju pochodzenia;
- zdrowie: informowanie o samopoczuciu i dolegliwościach,

- kalendarz i święta: opowiadanie o świętach obchodzonych w Polsce, w tym państwowych i religijnych oraz w kraju pochodzenia, wypowiedanie się na temat zwyczajów towarzyszącym świętom narodowym i religijnym (np. ubieranie choinki) i świeckim (np. Dzień Matki) w Polsce oraz w kraju pochodzenia.

5. Strategie dydaktyczne, metody nauczania, techniki nauczania i formy pracy oraz zalecane materiały

Przyswajanie języka przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz dzieci i młodzież na II etapie edukacyjnym jest procesem bardzo złożonym i determinowanym przez wiele czynników. Czynniki wpływające na przyswajanie języka obcego przez wyżej wymienioną grupę można podzielić następująco:

- neurologiczne,
- psychomotoryczne,
- poznawcze,
- afektywne i językowe²⁰.

Mają one związek z funkcjami mózgu i systemu nerwowego, organami artykułującymi mowę, świadomością, myśleniem, pamięcią, a także poczuciem własnej wartości oraz stosunkiem uczącego się do nowo poznanego języka.

Warto więc przed zastosowaniem konkretnych technik i metod nauczania, zdiagnozować uczącego się, a więc dokonać analizy m.in. jego cech temperamentu, osobowości, preferencji półkulowej, rodzajów inteligencji czy wieku i stylu uczenia się. Należy także zwrócić uwagę na doświadczenia ucznia, jego zainteresowania i osobiste predyspozycje, motywację do podjęcia nauki nowego języka, czy też postawę wobec nowego języka. W ten sposób zwiększa się szansa dzieci i młodzieży na powodzenie w nauce języka.

Wybór określonego trybu pracy dydaktycznej z grupą dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji, rozpoczynającą naukę języka polskiego zdecydowanie warunkował będzie wiek uczących się²¹.

W wieku wczesnoszkolnym nauka języka obcego jest bardziej całościowa, holistyczna i intuicyjna. Dlatego we wczesnym nauczaniu języka stosuje się podejście całościowe, w którym język przedstawiany jest bez podziału na podsystemy i struktury gramatyczne. Dziecko uczy się zwrotów, które pełnią funkcje komunikacyjne w określonych sytuacjach i są przypisane do konkretnych kontekstów. W pracy z grupą dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji należy jak najczęściej tworzyć warunki do zaistnienia autentycznej sytuacji komunikacji. Warto w tym celu łączyć zajęcia stacjonarne z zajęciami poza salą lekcyjną – w stołówce szkolnej, bibliotece, sklepiku – a także stwarzać jak najwięcej sytuacji komunikacyjnych, w których uczestnicy zajęć w sposób naturalny mogą wejść w różnorodne role.

Glottodydaktycy zauważają, że już w wieku 6–7 lat proces nabywania języka słabnie, a nasila się proces uczenia się²², przez co nauka przybiera formę bardziej świadomego i celowego procesu.

²⁰ M. Szpotowicz, Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej, [w:] Nauka języka obcego w perspektywie ucznia, red. H. Komorowska, Warszawa 2011, s. 123–139.

²¹ Ibidem, s. 124.

²² Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2006, s. 62–65.

Mimo że młodsze dzieci przyswajają język nieświadomie, to jednak często w sposób bardziej lub mniej intencjonalny używają prostych strategii pamięciowych (powtarzanie, organizowanie), aby zapamiętać, a następnie odtworzyć zwroty lub wyrazy. Z wiekiem strategie pamięciowe stają się coraz bardziej złożone²³.

W wieku 7–11 lat dzieci wchodzą w fazę operacji konkretnych i przetwarzają informacje o sobie i otaczającym świecie na poziomie konkretnym. W tym okresie pojawia się myślenie logiczne i rozumowanie przyczynowo-skutkowe. Dzieci zwykle nie odczuwają lęku przed językiem obcym, nie obawiają się popełniania błędów. Zwykle zmienia się to w chwili wejścia dziecka w okres dojrzewania. Zwiększa się wówczas świadomość społeczna uczącego się, wpływ grupy rówieśniczej, zaczynają rozwijać się pewne zahamowania w stosunku do nauki nowego języka. Dlatego z tej perspektywy tak ważne jest tworzenie pozytywnych więzi pomiędzy lektorem/nauczycielem a grupą, przyjaznego stosunku uczących się do siebie nawzajem, a także pozytywnego stosunku do języka i kultury kraju, w którym mówi się nowym dla uczestnika zajęć językiem.

Mniej więcej od 12 roku życia zanika naturalna gotowość dziecka do opanowywania nowego języka dzięki kojarzeniu tego, co się słyszy, z tym, co się widzi i czuje. Starsze dzieci i młodzież powinny więc uczestniczyć w systematycznie zorganizowanym procesie uczenia się, uwzględniającym potrzebę rozwijania wszystkich sprawności językowych (mówienie, słuchanie, czytanie, pisanie). To najlepszy czas na pracę nad poprawnością gramatyczną wypowiedzi uczestników zajęć oraz opanowaniem przez nich słownictwa niezbędnego do swobodnej komunikacji.

Wybierając odpowiednią metodę i techniki nauczania, nie można zlekceważyć także innych czynników wpływających na proces uczenia się. Są nimi m.in. płeć, motywacja, zainteresowania, osobiste predyspozycje uczniów, postawa wobec języka docelowego, cel podjęcia nauki, długość kursu²⁴.

W trakcie realizacji programu będą stosowane podejścia: komunikacyjne, zadaniowe oraz międzykulturowe, które wzajemnie się uzupełniają i stwarzają możliwość rozwijania wśród uczestników zajęć międzykulturowej kompetencji komunikacyjnej.

Podejście komunikacyjne bazuje na założeniach pragmatycznej, dla której język jest jednym z aspektów ludzkiego działania. Wobec tego w trakcie opanowywania języka należy przyswoić cztery sprawności językowe: słuchania, czytania ze zrozumieniem, mówienia oraz pisanie. W rozwijaniu tych sprawności pomocne są strategie uczenia się ułatwiające proces rozumienia. Realizacja programu nawiązuje do modeli planowania dydaktycznego opierającego się na zasadach wprowadzonych dzięki podejściu komunikacyjnemu. Należą do nich: prezentacja nowego materiału, odkrywanie znaczeń, utrwalanie, swobodna praktyka językowa. Jedną z pierwszoplanowych zasad nauczania języka obcego w tym podejściu jest pobudzenie aktywności uczestnika zajęć, który powinien być zachęcany do odkrywania znaczeń i reguł oraz samodzielnego i twórczego posługiwania się językiem. Osoba prowadząca zajęcia powinna wspomagać proces uczenia się i towarzyszyć uczestnikom zajęć w odkrywaniu języka (nie nauczać). Ważna jest praca w parach

23 M. Szpotowicz, *Proces uczenia się dzieci...*, op. cit., s. 125.

24 E. Lipińska szczegółowo opisuje czynniki wpływające na proces uczenia się grupy wiekowej dzieci i młodzieży od 7 do 18 lat. Na wrodzone i nabyte cechy osobowości ucznia, rolę motywacji w procesie uczenia się zwraca także uwagę M. Szałek i J. Zawodniak. Patrz: M. Szałek, *Sposoby podnoszenia motywacji na lekcjach języka obcego*, Poznań 1992; J. Zawodniak, *Funkcje efektywnego nauczyciela języka obcego pracującego z dziećmi*, [w:] *Zachowania zawodowe nauczycieli i ich uwarunkowania*, red. E. Koziół, E. Kobyłecka, Zielona Góra 2008, s. 311–318.

oraz praca w grupach, a także zróżnicowane formy pracy indywidualnej. Podejście komunikacyjne akcentuje wartość materiałów autentycznych w nauczaniu języka. Dzięki nim możliwa jest prezentacja słownictwa oraz struktur językowych w kontekstach typowych dla ich użycia. W przypadku pracy z dziećmi są to piosenki, wierszyki, rymowanki, bajki, opowiadania, historyjki, komiksy. Stosowanie autentycznych materiałów dodatkowo motywuje do nauki języka obcego, ponieważ są one źródłem informacji o życiu dzieci i młodzieży mieszkających w innych krajach oraz poszerzają wiedzę uczestników zajęć²⁵.

Drugim istotnym podejściem stosowanym w trakcie programu jest podejście zadaniowe²⁶, które opiera się na działaniu (w wielu aspektach jest ono zbieżne z podejściem komunikacyjnym). Podejście zadaniowe w nauce języków obcych zakłada podejmowanie działań polegających na wykonywaniu zadań. Osoba ucząca się jest postrzegana jako jednostka aktywna społecznie, która wykonuje różnego rodzaju zadania. Można do nich zaliczyć: działania receptywne (rozumienie tekstów), działania produktywne (tworzenie tekstów), działania interakcyjne (wymiana informacji) oraz działania mediacyjne (przetwarzanie istniejących tekstów). Wprowadzanie tego typu zadań poszerza spektrum czterech sprawności językowych, stanowiących podstawę podejścia komunikacyjnego. Ważnym czynnikiem efektywności stosowania podejścia komunikacyjnego są kompetencje ogólne (tj. znajomość i umiejętność wykorzystania strategii pomocnych w wykonywaniu określonego zadania) oraz uwarunkowania osobowościowe, takie jak poczucie własnej wartości czy pozytywny obraz siebie. Niezwykle ważnym elementem tego podejścia jest kształtowanie umiejętności współpracy w parach i grupach. Podejmowane działania opierają się na interakcji, mediacji i prowadzą do wspólnego celu. Istotnym elementem podejścia zadaniowego jest projektowanie zajęć językowych w kontekście różnorodności kulturowej i językowej. W przypadku dzieci na pierwszym etapie edukacyjnym sprawdza się praca za pomocą zadawania pytań, udzielania odpowiedzi, analizy prostych informacji przekazywanych przez innych, domyślania się znaczeń, konstruowania prostych wypowiedzi z użyciem odpowiednich środków językowych, wykonania rysunków, posterów, przygotowania inscenizacji itd. W starszych grupach sprawdzają się bardziej złożone metody zakładające aktywny udział (np. działania projektowe)²⁷.

Podejście międzykulturowe do nauczania języków obcych zakłada natomiast przekonanie o ścisłym związku języka z kulturą. Zgodnie z aktualnymi kierunkami nauczania języków obcych treści kulturowe powinny stanowić istotny komponent programu nauczania. Wskazane jest, aby osoby uczące się języka obcego opanowały nie tylko zasady sprawnego komunikowania się w zakresie językowym, lecz także kulturowym. Oznacza to, że powinny znać i rozumieć normy zachowań i zwyczaje charakterystyczne dla kultury danego kraju czy obszaru językowego. Sprawna komunikacja międzykulturowa wymaga umiejętności trafnej interpretacji kontekstu społecznego, kulturowego oraz komunikatów niewerbalnych.

W nawiązaniu do założeń podejścia komunikacyjnego, zadaniowego i międzykulturowego treści programowe będą realizowane za pomocą aktywizujących metod pracy, dzięki którym możliwe jest uczenie się języka poprzez twórczą pracę i działania językowe. Wiodącą metodą pracy będzie

25 W. Pfeiffer, *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań 2001, s. 77–78.

26 Podejście zadaniowe jest promowane przez ESOKJ.

27 M. Janicka, *Pakiet metodyczny dla nauczycieli języków obcych I etapu edukacyjnego*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014, s. 27–28, <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/661/pakiet+metodyczny+1.pdf>, dostęp: 3.11.2020.

metoda międzykulturowego portfolio, która stanowi szczególną odmianę metody portfolio. Metoda międzykulturowego portfolio polega na systematycznym dokumentowaniu rozwoju umiejętności językowych oraz doświadczeń międzykulturowych w formie prac gromadzonych w specjalnie przygotowanej teczce lub segregatorze przez uczestników procesu uczenia się. Ważnym elementem tej metody jest monitorowanie i ewaluowanie własnych postępów w nauce języka oraz w zakresie rozwijania międzykulturowej kompetencji komunikacyjnej²⁸. Dzięki jej zastosowaniu przez cały okres realizacji programu uczestnicy zajęć, w międzykulturowej przestrzeni, ze szczególnym uwzględnieniem różnych form ekspresji werbalnej i plastycznej, będą tworzyć i zbierać materiały dotyczące nauki języka polskiego, świadczące o rozwoju własnych kompetencji językowych i pogłębianiu świadomości międzykulturowej.

5.1. Metody nauczania, techniki nauczania, formy pracy – klasy I – III

Metody pracy z grupą dzieci rozpoczynającą zajęcia w oddziale przygotowawczym na I etapie edukacyjnym łączą w sobie różne techniki rozwijania umiejętności językowych z metodami stosowanymi w nauczaniu na I etapie edukacyjnym. Opierają się na zabawie językowej i różnych formach ekspresji teatralnej, plastycznej, muzycznej oraz na fizycznej aktywności (ruch, gimnastyka). Zajęcia zatem powinny odbywać się w sali wyposażonej w multimedialne pomoce dydaktyczne typu CD i DVD (docelowo też komputer), a także m.in. tablice do pisania, gry dydaktyczne, karty tematyczne, książki dla dzieci, materiały plastyczne.

Rozpoczęcie nauki nowego języka może być dla dziecka trudne i stresujące. Dlatego nauczyciel powinien pomóc dziecku w oswojeniu się z nową sytuacją. Stąd pierwsze zajęcia muszą być krótkie i atrakcyjne, z wieloma gramami i zabawami. Dzieci muszą poczuć się na nich bezpiecznie, polubić prowadzącego i mu zaufać. Dlatego proces edukacyjny warto rozpocząć od wyznaczenia stałych elementów zajęć, którymi będą:

- powitanie:
 - wykorzystanie pacynki, która będzie witała się z dziećmi za każdym razem w ten sam sposób i mówiła do nich tylko po polsku,
 - piosenka na powitanie np. *Wszyscy są, witam was, zaczynamy, już czas. Jestem ja, jesteś ty, raz, dwa, trzy,*
 - zabawa z piłką – nauczyciel zadaje pytanie, dziecko odpowiada np. *Jak się nazywasz? Ile masz lat?*
- pożegnanie:
 - pożegnanie z pacynką,
 - piosenka na pożegnanie,
 - używanie zwrotów typu: *Do zobaczenia, Do jutra,*
 - stempelek na rękę lub naklejka dla chętnych dzieci.

Biorąc pod uwagę założenia metodyki nauczania wczesnoszkolnego, na zajęciach powinno się wykorzystywać metody integracyjne, aktywizujące i komunikacyjne, a także uzupełniać je o wybrane elementy nauczania międzykulturowego. W czasie zajęć aktywność powinna być przede

28 A. Młynarczuk-Sokołowska, K. Szostak-Król, *Zrozumieć Innego. Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego*, wyd. II, Białystok 2016, s. 53.

wszystkim po stronie dziecka, chociaż od nauczyciela lub lektora wymaga się bycia osobą kierującą procesem uczenia się oraz inspirującą dziecko do podejmowania aktywności. Ważną funkcję w nauczaniu przedszkolnym i wczesnoszkolnym pełnią także atrakcyjne techniki nauczania²⁹, np.:

- wykorzystujące elementy dramy i inscenizacji,
- gry i zabawy językowe³⁰:
 - memory,
 - bingo,
 - gry planszowe,
 - gry ruchowe,
 - kalambury,
 - domino obrazkowe.

Pamięć dzieci w wieku 7–10 lat przekształca się z mechanicznej w coraz bardziej logiczną, dlatego dziecko ucząc się, zaczyna dokonywać analizy, przekształceń i organizacji informacji zawartych w materiale przy wykorzystaniu strategii pamięciowych. Stąd w nauczaniu na tym etapie edukacyjnym muszą zacząć pojawiać się techniki pomagające dzieciom skuteczniej zapamiętywać nowy materiał językowy:

- technika rysunku (ponieważ mózg łatwiej zapamiętuje obrazy, przy każdym zapisanym wyrazie dziecko powinno wykonać schematyczny rysunek),
- technika skojarzeń (budowanie skojarzenia między słowem, którego dziecko chce się nauczyć, a słowem lub słowami brzmiącymi podobnie, które dziecko już zna),
- fiszki (samodzielne tworzenie fiszki, w której po jednej stronie znajduje się obrazek, a po drugiej słowo).

W poszczególnych fazach zajęć dzieci mogą pracować pod kierunkiem nauczyciela lub lektora tzw. forma frontalna nauczania, samodzielnie lub w parach albo grupach³¹. Formy o charakterze frontalnym najlepiej sprawdzają się w początkowych fazach zajęć, kiedy nauczyciel lub lektor prezentuje i utrwala nowy materiał. Prezentacja tekstów, piosenek itp. lub nowego słownictwa ma największy sens wtedy, kiedy przeprowadzana jest na forum klasy. Można także zaproponować dzieciom formę pracy w kręgu, która stanowi pewną odmianę pracy frontalnej, ale znosi jednocześnie barierę między nauczycielem i uczniem oraz zachęca uczniów do większej aktywności. W procesie ćwiczeń wdrożeniowych (reprodukcyjnych) faza utrwalania może być doskonałą okazją do umożliwienia dzieciom pracy w parach lub w grupach. Aktywnościami, które najbardziej nadają się do pracy grupowej, będą na tym etapie gry i zabawy językowe, takie jak domino lub memory, utrwalające poznane słownictwo lub inne gry i zabawy o charakterze rywalizacyjnym.

5.2. Metody nauczania, techniki nauczania, formy pracy – klasy IV – VIII

Proponowane techniki nauczania i formy pracy w grupie dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracji, rozpoczynającej naukę w oddziale przygotowawczym na II etapie edukacyjnym, bazują na

29 Przykłady metod i technik integracyjnych, aktywizujących, integracyjnych zostały zamieszczone w dalszej części programu.

30 Przykłady gier i zabaw językowych zostały zamieszczone w dalszej części programu.

31 M. Janicka, *Pakiet metodyczny dla nauczycieli języków obcych I etapu edukacyjnego*, op. cit., s. 23.

metodach i podejściach zawierających zarówno elementy podejścia komunikacyjnego, jak i zadaniowego. Są także uzupełnione o wybrane elementy nauczania międzykulturowego. Ich celem jest nie tylko opanowanie określonego materiału językowego, lecz także kształtowanie umiejętności interakcyjnych rozwijanych przy wykonywaniu zadań. Wyboru form i metod pracy będzie dokonywał lektor/nauczyciel po rozpoznaniu możliwości poznawczych dzieci i młodzieży oraz ich potrzeb. Prowadzący zajęcia powinien też wziąć pod uwagę specyfikę kultury wyjściowej nauczanej grupy dzieci i młodzieży cudzoziemskiej. Podobnie jak w przypadku grupy dzieci młodszych, dobrze byłoby, aby zajęcia odbywały się w sali wyposażonej w multimedialne pomoce dydaktyczne typu odtwarzacze CD i DVD (docelowo także komputer), oraz m.in. tablice do pisania, gry dydaktyczne, karty tematyczne, książki dla dzieci, materiały plastyczne.

Poniżej zostaną zaprezentowane możliwości rozwijania poszczególnych sprawności językowych z uwzględnieniem uwarunkowań rozwojowych uczniów klas IV – VIII, ich możliwości kognitywnych i potrzeb emocjonalnych oraz społecznych.

5.2.1. Techniki nauczania sprawności słuchania ze zrozumieniem

Sprawność słuchania ze zrozumieniem wydaje się najważniejszą sprawnością językową, która wymaga rozwijania w grupie dzieci i młodzieży cudzoziemskiej, ponieważ uczestnicy zajęć, rozpoczynając naukę języka polskiego, nie potrafią na ogół jeszcze czytać ani pisać w tym języku. Uczestnicy zajęć nabywają sprawności słuchania ze zrozumieniem w sposób naturalny poprzez imersję językową, czyli zanurzenie w rzeczywistość obcojęzyczną³². Ważną zasadą w rozwijaniu sprawności słuchania ze zrozumieniem jest wzmacnianie umiejętności słuchania globalnego, którego celem jest zrozumienie wypowiedzi z wykorzystaniem domysłu językowego oraz umiejętności słuchania selektywnego, które sprowadza się do koncentrowania uwagi na tym, co naprawdę interesujące lub niezbędne³³. W tym celu stosuje się różne techniki i rodzaje ćwiczeń sprzyjające rozwijaniu kompetencji słuchania ze zrozumieniem.

Techniki stosowane przed słuchaniem, które mają skierować uwagę uczestników zajęć na określony temat oraz rozbudzić zainteresowanie słuchaczy:

- rozmowa wstępna w języku ojczystym, przybliżająca tekst, którego uczestnicy zajęć będą słuchali,
- wizualizacja tematu poprzez pokazanie obrazków związanych z treścią tekstu,
- wprowadzenie wyrazów i zwrotów kluczowych dla zrozumienia intencji tekstu,
- podawanie skojarzeń związanych z nowym słownictwem.

Techniki stosowane podczas słuchania, które mają na celu zmotywowanie ucznia do słuchania oraz ułatwienie rozumienia tekstu:

- pokazywanie obrazków ilustrujących treść słuchanego tekstu,
 - ilustrowanie treści tekstu gestykulacją, mimiką lub wykonywaniem określonych czynności.
- Uczniowie, którzy nie opanowali sprawności czytania i pisania, mogą ponadto:
- słuchać i dobierać obrazek odpowiedni do treści wysłuchanego tekstu;
 - układać obrazki w odpowiedniej kolejności, rysować lub szkicować treści w miarę ich słyszenia.

32 Ku wielokulturowej szkole w Polsce ..., op. cit., s. 87

33 M. Janicka, Pakiet metodyczny..., op. cit., s. 31.

W przypadku dzieci, które potrafią czytać i pisać, można wykorzystać następujące techniki:

- zaznaczanie w karcie pracy obiektów, które pojawiły się w tekście słuchanym,
- uzupełnianie tabeli uzyskanymi w toku słuchania informacjami lub uzupełnianie tekstu z lukami,
- podkreślanie niewłaściwie zastosowanych słów lub wpisywanie właściwych,
- rozwiązywanie zadań wielokrotnego wyboru oraz zadań opartych na rozpoznawaniu prawdy i fałszu.

Techniki stosowane po wysłuchaniu tekstu, które mają na celu sprawdzenie stopnia zrozumienia tekstu i stanowią punkt wyjścia do dalszych działań edukacyjnych:

- wypełnianie kart pracy,
- ćwiczenia wielokrotnego wyboru,
- uzupełnianie tekstu wyrazami podanymi w ramce,
- ustne lub pisemne odpowiadanie na pytania,
- rozwiązywanie zdań opartych na prawdzie i fałszu,
- łączenie fragmentów tekstów w pary,
- układanie w kolejności fragmentów tekstu,
- odgrywanie wysłuchanych scen.

5.2.2. Techniki nauczania sprawności czytania ze zrozumieniem

Opanowanie umiejętności czytania tekstów wymaga ćwiczeń przy zachowaniu następującej kolejności: słuchanie wzoru (porównywanie z zapisem), powtarzanie za wzorem na podstawie zapisu (zdobywanie nawyków), próby samodzielnego odczytania tekstu, samodzielne czytanie³⁴. W tej sytuacji nie są najważniejsze zatem szczegółowe informacje zawarte w tekście, ale skupienie uwagi na rozumieniu jego ogólnego sensu lub poszukiwaniu w nim wybranych informacji. Do kształcenia umiejętności czytania ze zrozumieniem najlepiej wykorzystywać proste spreparowane teksty, szczególnie teksty użytkowe, np. tablice informacyjne, ogłoszenia, teksty pozwalające dzieciom poznać zasady funkcjonowania w codziennym życiu szkolnym, np. jadłospis, plan lekcji.

W tym celu stosuje się różne techniki i rodzaje ćwiczeń sprzyjające rozwijaniu kompetencji czytania ze zrozumieniem, które wprowadza się przed przeczytaniem materiału, w trakcie czytania i po przeczytaniu tekstu.

Techniki stosowane przed czytaniem mają na celu wzbudzenie zainteresowania uczestnika zajęć treścią tekstu oraz utrwalenie poznanego już słownictwa, bądź wprowadzenie nowego:

- rozmowa w języku ojczystym przybliżająca tekst,
- pokazywanie obrazków związanych z treścią tekstu,
- zagadki leksykalno-gramatyczne,
- techniki skojarzeniowe,
- odgadywanie dalszego ciągu tekstu.

Techniki stosowane w trakcie czytania wspomagają zrozumienie globalne i selektywne nowego tekstu:

- rozpoznawanie słuchanych wyrazów i zdań,
- wyszukiwanie słów kluczowych,

34 Ku wielokulturowej szkole ..., op. cit., s. 88–89.

- krótka odpowiedź,
- uzupełnianie zdań, tabel, diagramów,
- uzupełnianie luk w tekście,
- dopasowywanie fragmentów tekstu do ilustracji,
- porządkowanie rozsypanki zdaniowej w logiczną całość,
- łączenie pytań z odpowiedziami,
- rozwiązywanie zadań opartych na prawdzie i fałszu.

Aby sprawdzić stopień zrozumienia czytanego tekstu, można zastosować następujące techniki:

- odpowiadanie na pytania,
- rozwiązywanie zadań opartych na prawdzie i fałszu,
- nadawanie tytułu tekstowi lub poszczególnym jego częściom,
- uzupełnianie zdań podanymi wyrazami.

5.2.3. Techniki nauczania sprawności mówienia

W podejściu komunikacyjnym sprawność mówienia i skuteczna komunikacja jest celem nadrzędnym. Stąd już od pierwszych zajęć należy tworzyć sytuacje, w których dzieci i młodzież cudzoziemska będą mogli kształcić umiejętność posługiwania się nowym językiem. Bardzo ważne jest stworzenie atmosfery bezpieczeństwa i akceptacji, aby nie pogłębiała się w nich bariera językowa. Sama gotowość i pierwsze próby posługiwania się językiem polskim powinny być przez nauczyciela lub lektora dostrzegane, chwalone, gdyż takie zachowanie będzie motywowało uczestników zajęć do dalszej nauki.

Techniki stosowane podczas kształcenia sprawności mówienia:

- stosowanie kart z obrazkami,
- zadawanie pytań do treści obrazka,
- odpowiadanie na pytania otwarte dotyczące obrazka,
- opowiadanie treści obrazka,
- wyszukiwanie różnic, przy porównywaniu dwóch obrazków,
- opowiadanie na podstawie historyjki obrazkowej,
- wypowiedź stymulowania rekwizytami,
- odgrywanie ról na podstawie instrukcji,
- symulacje sytuacyjne,
- scenki dramatyczne.

5.2.4. Techniki nauczania sprawności pisania

Sprawnością wspierającą pozostałe trzy sprawności językowe jest umiejętność pisania. Sprawność tę należy rozwijać dopiero wtedy, gdy uczestnicy zajęć opanują ją w języku ojczystym i uważać za sprawność wspierającą zapamiętywanie i utrwalanie nowego materiału leksykalnego.

Techniki kształcenia sprawności pisania:

- uzupełnianie luk,
- uzupełnianie krzyżówek,
- uzupełnianie dialogów,

- podpisywanie ilustracji,
- pisanie prostych tekstów na podstawie schematu,
- pisanie odpowiedzi do przeczytanego lub wysłuchanego tekstu,
- tworzenie prostych opisów, np. ludzi, zwierząt, przedmiotów.

5.2.5. Techniki nauczania wymowy i słownictwa

Nauczanie poprawnej wymowy powinno być integrowane z nauczaniem słownictwa. Wśród uczestników zajęć umiejętność rozpoznawania fonemów można rozwijać poprzez stosowanie następujących technik:

- prezentowanie dwóch wyrazów różniących się tylko jednym fonemem i mających różne znaczenia,
- dopasowanie wyrazu usłyszanego do jego zapisu graficznego,
- dopasowanie obrazka do usłyszanego wyrazu.

Oprócz umiejętności rozpoznawania fonemów ważne jest także trenowanie poprawnej wymowy, które może polegać na:

- wspólnym, wielokrotnym powtarzaniu realizacji fonetycznych wyrazów (imitacja),
- indywidualne powtarzanie usłyszanego wyrazu.

Techniki stosowane przy wprowadzaniu i utrwalaniu nowego słownictwa to najczęściej metody oglądowe, mające na celu aktywizację percepcji wzrokowej:

- demonstracja, czyli informowanie o znaczeniu słów poprzez prezentację rekwizytu, zilustrowanie za pomocą obrazka, karty, pokazanie czasownika poprzez ruch np. czynności biegania, wykorzystanie gestykulacji, mimiki do informowania o znaczeniu przysłówków,
- wykorzystanie pomocy wizualnych typu: plansze, plakaty, filmy, foliogramy,
- techniki asocjacyjne (skojarzeniowe),
- wielokrotne powtarzanie i utrwalanie słownictwa (imitacja).

5.3. Formy pracy

W oddziale przygotowawczym należy w szczególny sposób pamiętać o zindywidualizowanym podejściu do uczniów, w czym pomogą następujące formy pracy na zajęciach:

- praca w grupach,
- praca w parach,
- samodzielna praca w domu na materiale zindywidualizowanym, uwzględniającym możliwości językowych i potrzeby edukacyjne ucznia,
- praca nad projektem w grupie.

Zastosowanie zindywidualizowanego podejścia sprawi, że uczniowie z doświadczeniem migracji będą bardziej zaangażowani w proces uczenia się i zmotywowani do rozwijania sprawności językowych. Im lepiej będą posługiwać się językiem kraju przyjmującego, tym łatwiej będzie im później pracować w większej grupie.

5.4. Zalecane materiały dydaktyczne

Podczas zajęć nauczyciel powinien wykorzystywać materiały nauczania różnorodne i odwołujące się do zainteresowań uczniów. Może korzystać z następujących pomocy dydaktycznych:

- materiały z dowolnych podręczników³⁵,
- zeszyty ćwiczeń,
- słowniki,
- literatura i prasa dla dzieci i młodzieży,
- nagrania i filmy,
- interaktywne ćwiczenia,
- plansze,
- sprzęt multimedialny.

Zaleca się rozpoczęcie realizacji programu od zajęć wprowadzających, w trakcie których uczestnicy założą międzykulturowe portfolio będące narzędziem monitorowania i ewaluacji postępów w nauce języka polskiego jako obcego. Szczegółowe instrukcje związane z tym działaniem znajdują się w załączniku nr 1.

Zawarty w programie zakres treści i propozycji dydaktycznych jest obszerny (często wykracza poza jedną jednostkę lekcyjną), dlatego nauczyciel, który odpowiada za realizację programu, ma możliwość wprowadzania treści programowych i propozycji dydaktycznych w różnym zakresie i kolejności, które powinny być dostosowane do specyficznych potrzeb i możliwości członków danej grupy wiekowej.

6. Monitorowanie i ewaluacja

Program zakłada stosowanie na wszystkich etapach realizacji przyjaznych dzieciom i młodzieży z doświadczeniem migracji narzędzi monitorowania i ewaluacji postępów w nauce języka polskiego jako drugiego.

Sposób oceniania podczas zajęć nie zakłada stosowania klasycznych form sprawdzania poziomu wiedzy i umiejętności, takich jak testy czy sprawdziany. Do oceny efektów uczenia się służy arkusz autoewaluacji zamieszczony w załączniku nr 2.

Ocena postępów językowych osób uczestniczących w zajęciach odbywać się będzie także poprzez wykorzystanie międzykulturowego portfolio³⁶. Portfolio jest propozycją metodyczną nastawioną na ocenę umiejętności uczestnika zajęć, przy czym nie liczy się tylko rezultat końcowy, lecz przede wszystkim wysiłek i praca, jakie zostały podjęte w trakcie nauki.

Praca za pomocą metody międzykulturowego portfolio wymaga szczegółowego omówienia na specjalnie zorganizowanych zajęciach wprowadzających. W ich trakcie warto zaprezentować uczestnikom formułę pracy z wykorzystaniem zindywidualizowanej teczki lub segregatora

³⁵ Można wykorzystać podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego: K. Szostak-Król, *Językowa podróż po Polsce. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla dzieci i młodzieży rozpoczynających naukę w polskiej szkole (wiek 11 – 15 lat). Poziom elementarny A1*, Warszawa 2019, <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/pomoc-socjalna/materiały-dydaktyczne-do-nauki-jezyka-polskiego/materiały-dydaktyczne-do-nauki-jezyka-polskiego-dla-dzieci/>, dostęp: 4.11.2020.

³⁶ A. Młynarczuk-Sokołowska, K. Szostak-Król, *Zrozumieć Innego...*, op. cit.

(międzykulturowego portfolio), która jednocześnie wyklucza prowadzenie tradycyjnego zeszytu. Na tym etapie warto stworzyć uczestnikom zajęć przestrzeń do analizy ich potrzeb i możliwości oraz włączyć do procesu uczenia się ich pomysły.

W grupach młodszych należy zadbać o wyjaśnienie istoty pracy za pomocą metody międzykulturowego portfolio, biorąc po uwagę możliwości percepcyjne i językowe dzieci. W celu zindywidualizowania teczki lub segregatora wystarczy zainicjować przygotowanie rysunku lub pracy plastycznej (można wykorzystać różne techniki) obrazującej to, co dla dzieci jest ważne (zainteresowania, marzenia) oraz podpisanej ich imieniem i nazwiskiem. Podstawą pierwszej strony międzykulturowego portfolio może być np. autoportret dziecka. W przypadku pracy z grupami cudzoziemców w wieku 11–15 lat można postępować według instrukcji, która znajduje się w załączniku nr 1.

Merytoryczna struktura międzykulturowego portfolio została opracowana w nawiązaniu do treści kształcenia zawartych w programie nauczania języka polskiego jako drugiego oraz zawartej w ESKOJ liście niezbędnych umiejętności międzykulturowych, w skład których wchodzi:

- dostrzeganie związku między kulturą własną a obcą;
- wrażliwość kulturowa oraz dokonywanie właściwych wyborów strategii komunikacyjnych i ich odpowiedniego użycia w kontakcie z osobami z innych kultur;
- pośredniczenie między kulturą własną a kulturą obcą oraz radzenie sobie z międzykulturowymi nieporozumieniami i wynikającymi stąd sytuacjami konfliktowymi;
- próby przezwyciężenia stereotypów.

Międzykulturowe portfolio stanowi zbiór osobistych dokumentów każdego z uczestników zajęć, dzięki któremu można systematycznie monitorować rozwój kompetencji komunikacyjnych oraz międzykulturowych na różnych etapach uczenia się języka. Nauka języka polskiego z perspektywy osób z doświadczeniem migracji jest procesem długotrwałym i zróżnicowanym. Każda osoba uczy się we własnym tempie, rezultaty nauki też nie są od razu widoczne dla lektora czy nauczyciela. Metoda międzykulturowego portfolio, oprócz tego, że umożliwia gromadzenie materiałów³⁷, takich jak: karty pracy, wypracowania, prace plastyczne o tematyce międzykulturowej, pozwala uczącemu się dostrzegać również indywidualne postępy w nauce oraz stwarza poczucie odpowiedzialności za przebieg procesu uczenia się nowego języka. Proponowane rozwiązanie metodyczne umożliwia osobom z doświadczeniem migracji podjęcie refleksji nad tym, na jakim poziomie sytuowała się ich znajomość języka polskiego i społeczno-kulturowych realiów życia w Polsce w momencie rozpoczęcia nauki, a także obserwowanie, jak rozwijają się ich kompetencje na poszczególnych etapach nauki oraz w momencie zakończenia cyklu zajęć językowych.

Metoda międzykulturowego portfolio może być także wykorzystana przez rodziców ze środowisk migracyjnych do monitorowania postępów dzieci i młodzieży w nauce nowego języka. Dzięki tej metodzie uczestnicy zajęć językowych mają możliwość systematycznego prezentowania rodzicom własnych osiągnięć edukacyjnych, a rodzice śledzenia postępów swoich dzieci m.in. poprzez wgląd do materiałów zgromadzonych w międzykulturowych portfolioach. Zawartość międzykulturowego portfolio może też dodatkowo stanowić zbiór informacji o Polsce i być źródłem nowych doświadczeń międzykulturowych.

³⁷ H. Konopka, *Co włożyć do portfolio, czyli teczka tematyczna jako forma pracy i oceniania*, http://www.ceo.org.pl/portals/b_koss_koss_dla_nauczycieli_jak_uczyc_kossa_doc?docId=3517, dostęp: 4.11.2020.

Załączniki do programu nauczania

Załącznik nr 1

Instrukcja

Witaj!

Przed Tobą ciekawe i ważne zadanie! Nauczysz się samodzielnie prowadzić międzykulturowe portfolio. W trakcie trwania zajęć z języka polskiego jako drugiego będziesz gromadził/gromadziła w nim własne prace (karty pracy, teksty pisane, ilustracje, rysunki itp.), materiały, dokumenty, fiszki, ankiety, prace domowe, które będą dokumentowały Twoje umiejętności językowe i doświadczenia międzykulturowe z różnych okresów nauki języka polskiego. Dodatkowo będzie to teczka dokumentująca Twój proces uczenia się.

Jeśli podoba Ci się pomysł prowadzenia międzykulturowego portfolio, proponuję Ci na początku następujące czynności:

1. Załóż segregator, do którego będziesz wpinać koszulki i kartki A4.
2. Przygotuj kilka kolorowych kartek A4, które będą służyły jako kartki tytułowe poszczególnych lekcji.
3. Następnie wspólnie przygotujemy plan portfolio.
4. Podczas realizacji kolejnych tematów lekcji w portfolio będziesz umieszczać swoje prace, materiały przygotowane na zajęcia itp.
5. Pamiętaj, że portfolio to Twój osobisty dokument i ma zawierać Twoje samodzielne prace i opis Twoich osobistych doświadczeń, ponieważ będzie on podlegał ocenie na zakończenie kursu.
6. Liczę na Ciebie i życzę powodzenia!

Załącznik nr 2

Polski na dzień dobry

(arkusz autoewaluacji)

Oceń siebie!

Spróbuj ocenić swoje możliwości i umiejętności, co już potrafisz po lekcji. W tym celu w tabeli, przy konkretnej umiejętności, dorysuj odpowiednią liczbę słoneczek lub dopisz: potrafisz wykonać, muszę to sobie powtórzyć, nie potrafię wykonać.

Stopień opanowania umiejętności:

- – potrafisz wykonać
 – muszę to sobie powtórzyć
 – nie potrafię wykonać

Przykład tabeli z wykazem umiejętności:

Wykaz umiejętności	Stopień opanowania umiejętności
rozumiem proste polecenia kierowane do mnie przez nauczyciela	
rozumiem zwroty grzecznościowe: <i>przepraszam, dziękuję, jak się masz</i>	
rozumiem proste pytania typu: <i>jak się nazywasz?, ile masz lat?, kiedy się urodziłeś?</i>	
rozumiem pojedyncze słowa z zakresu słownictwa dotyczącego nazw: <i>członków rodziny, potraw, napojów, środków lokomocji, pór roku, przyborów szkolnych</i>	
przedstawiam się, podając: <i>imię, nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania</i>	
stosuję zwroty powitalne i pożegnalne charakterystyczne dla Polaków	
prezentuję członków swojej rodziny	
odpowiadam na pytania dotyczące mnie i mojego najbliższego otoczenia: <i>rodziny, kolegów, domu, szkoły</i>	
opowiadam w prosty sposób o miejscu, w którym mieszkam, swoim pokoju	
opowiadam w prosty sposób, gdzie się ktoś lub coś znajduje, np. <i>piłka jest pod stołem</i>	
opowiadam w prosty sposób o swoich zainteresowaniach i ulubionych zajęciach, np. <i>przedmiotach szkolnych</i>	
podaję prosty przepis na potrawę, opowiadam w kilku prostych zdaniach o tym, co widzę na zdjęciach, ilustracjach	
czytam i rozumiem polecenia typu: <i>przeczytaj, posłuchaj, napisz, narysuj</i>	
wyszukuję ważne informacje w tekście	

Wykaz umiejętności	Stopień opanowania umiejętności
wymieniam polskie nazwy świąt i związane z nimi obrzędy i zwyczaje	
opisuję w prosty sposób siebie i innych	
piszę krótkie pozdrowienia i życzenia do najbliższych	
odnajduję w tekście informacje dotyczące miejsca, czasu, uczestniczących osób	

Załącznik nr 3

Przykłady gier i zabaw językowych

Temat: Cześć! Dzień dobry!

Zabawa językowa z pacynką

Lektor/nauczyciel podchodzi do każdego uczestnika zajęć z pacynką, która wita się z każdym po kolei np. Cześć! Uczestnicy zajęć odpowiadają np. Cześć! Lektor/nauczyciel, trzymając pacynkę, rzuca miękką piłeczkę do wybranego uczestnika zajęć, mówiąc np. Cześć, (imię uczestnika zajęć). Następnie uczestnicy zajęć rzucają piłeczkę do siebie nawzajem.

Temat: Jak masz na imię?

Domino zdaniowe

Lektor/nauczyciel zapisuje na tablicy nowe konstrukcje np. Jak masz na imię? oraz Mam na imię ..., Nazywam się Każdy uczestnik zajęć zapisuje swoje imię na wcześniej przygotowanej kartce. Następnie każdy swoją kartkę z imieniem kładzie na podłodze. Wszyscy ustawiają się w kole. Każdy losuje jedną kartkę z imieniem. Potem osoba wskazana przez lektora/nauczyciela jako pierwsza zadaje pytanie: Jak masz na imię? i wskazuje osobę, która ma udzielić odpowiedzi: Mam na imię

Temat: Alfabet i liczebniki

Czy wiesz, ile to jest?

Do zabawy należy wykorzystać kartki z różnymi cyframi i działaniami matematycznymi. Odwrócone kartki leżą na stole. Pierwszy uczestnik zajęć losuje jedną kartę np. $11 - 8 =$ i pyta drugiego uczestnika zajęć: Ile jest jedenaście minus osiem? Uczestnik odpowiada: jedenaście minus osiem jest trzy. Można zabawę prowadzić w parach lub w całej grupie.

Temat: Skąd jesteś?

Kostka

Lektor/nauczyciel przygotowuje dwie kostki podobne do tych, które wykorzystujemy do gier planszowych, tylko większe. W tym celu z dużego kartonu wykleja kostki w kształcie sześciianu. Na ścianach pierwszej kostki przykleja nazwy państw np. Rosja, zaś na ścianach drugiej kostki, rysunki/zdjęcia przedstawiające budowle charakterystyczne dla miast, których nazwy uczestnicy zajęć poznawali podczas lekcji np. Wieża Eiffla. W zabawie bierze udział cała grupa. Najpierw lektor/nauczyciel lub wybrany uczestnik zajęć rzuca pierwszą kostką i zadaje pytanie: Skąd jesteś? Wskazany wcześniej uczestnik zajęć łapie kostkę i odpowiada, uwzględniając w odpowiedzi wylosowany obraz, np. Jestem z Rosji. W ten sam sposób postępujemy podczas zabawy z drugą kostką.

Temat: Witamy w Polsce

Gadające puzzle

Lektor/nauczyciel przygotowuje puzzle przedstawiające znane polskie zabytki. Prowadzący może wykorzystać wydrukowane kolorowe zdjęcia, jeśli to możliwe w formacie A3, lub pocztówki i przykleić na karton lub zalaminować, po czym pociąć na kawałki. Następnie lektor/nauczyciel dzieli uczestników zajęć na mniejsze grupy. Zadaniem grupy jest ułożenie obrazka i odgadnięcie, w jakim mieście dany zabytek się znajduje. Wygrywa grupa, która najszybciej wykonana zadanie.

Temat: Poznaj moją szkołę

Zabawa językowa

Lektor/nauczyciel przygotowuje pudełka, które umieszcza w różnych miejscach klasy. W środku znajdują się zagadki związane z nazwami pomieszczeń w szkole. Uczestnicy zajęć przechodzą od jednego pudełka z zagadką do następnego, losują na zmianę karteczki z zagadkami, zadają sobie nawzajem pytania i odpowiadają na nie. Zagadki mogą mieć różny stopień trudności, np. tam możesz zjeść obiad; tam masz zajęcia z informatyki; tam wypożyczasz książki. Najprostsze zagadki mogą być zapisane na karteczkach w kolorze żółtym, nieco trudniejsze na karteczkach zielonych.

Temat: Kim jesteś?

Czerwone i zielone

Lektor/nauczyciel rozdaje uczestnikom zajęć po dwie kartki: czerwoną i zieloną. Na czerwonej kartce jest napis: kobieta, na zielonej: mężczyzna. Lektor/nauczyciel przygotowuje listę nazw wykonawców zawodów w rodzaju męskim i żeńskim. Następnie czyta nazwy wykonawców zawodów w rodzaju męskim lub żeńskim, a uczestnicy zajęć, adekwatnie do usłyszanego wyrazu, podnoszą kartonik zielony lub czerwony. Z tym, że kolor zielony oznacza nazwę wykonawcy zawodu w rodzaju męskim, czerwony oznacza nazwę wykonawcy zawodu w rodzaju żeńskim.

Temat: Kim jesteś?

Kalambury

Lektor/nauczyciel przygotowuje kartoniki z nazwami różnych dyscyplin sportowych. Celem zabawy jest odgadywanie haseł przedstawianych przez uczestników zajęć za pomocą gestów lub w formie rysunków. Następnie lektor/nauczyciel dzieli grupę na dwie drużyny. W każdej kolejce jedna drużyna odgaduje hasło przedstawiane przez jednego z członków drugiej drużyny. Zarówno podczas pokazywania, jak i rysowania, nie wolno nic mówić ani wydawać innych dźwięków podpowiadających hasło.

Temat: Tydzień, miesiąc, rok

Pudełko

Lektor/nauczyciel dzieli uczestników zajęć na dwie drużyny. Usadza ich w dwóch rzędach. Przed każdą drużyną stoi pudełko z różnymi przedmiotami, które znaleźć można w plecaku każdego ucznia, np. ołówek, farby, temperówka, gumka. W każdym pudełku znajdują się takie same przedmioty. Jeden przedstawiciel z każdej drużyny ma oczy zawiązane chustą i szuka w pudełku przedmiotu, którego nazwę podał lektor/nauczyciel. Drużyna, której przedstawiciel był szybszy, otrzymuje punkt. Dodatkowe punkty drużyna może zdobyć za odpowiedź na pytania, np. Na jakie lekcje może być potrzebny ołówek? Na jaką lekcję mogą być potrzebne farby?

Temat: Kalendarz roku szkolnego

Miesiące

Lektor/nauczyciel przygotowuje karteczki z nazwami miesięcy. Na jednej kartce należy napisać jedną nazwę. Zadaniem uczestników zajęć jest ułożenie w odpowiedniej kolejności nazw miesięcy z wcześniej pociętych i wymieszanych karteczek. Można również zadawać uczestnikom zajęć pytania typu: W jakim miesiącu jest początek roku szkolnego?, na które uczestnicy zajęć będą odpowiadać podnosząc karteczki z odpowiednimi nazwami miesięcy.

Temat: Polskie święta i zwyczaje

Plakat

Lektor/nauczyciel przygotowuje zdjęcia, ilustracje związane tematycznie z polskimi świętami i zwyczajami, duży arkusz szarego papieru, klej, nożyczki, farby, pędzle, mazaki itp. Zadaniem uczestników zajęć jest stworzenie plakatu pt. Polskie święta i zwyczaje.

Temat: Mój dzień w domu i w szkole

Karty obrazkowe

Lektor/nauczyciel proponuje uczestnikom zajęć przygotowanie zestawu kart obrazkowych przedstawiających codzienne czynności typu: wstawanie, mycie się, jedzenie śniadania, uczenie się, czytanie, pisanie wiadomości, telefonowanie, odrabianie pracy domowej oraz obrazujących czynności, wykonywane w wolnym czasie, np. jazda na rowerze, wyjście do kina, gra w piłkę nożną.

W przypadku starszych uczestników zajęć, każdy może mieć swój zestaw kart obrazkowych, młodsze dzieci mogą razem wykonywać jeden zestaw. Lektor/nauczyciel może następnie wykorzystać zestaw takich kart np. do tworzenia zagadek. Uczestnicy zajęć w wieku 7-15 lat mogą już podpisywać te obrazki na odwrocie karty.

Temat: Mój dom

Wszystko albo nic

Lektor/nauczyciel zapisuje na tablicy wyrazy nazywające np. elementy wyposażenia łazienki lub kuchni (obok napisanego wyrazu można powiesić symbolizujący go rysunek). Wszyscy uczestnicy zajęć czytają je chórem. Lektor/nauczyciel może podzielić grupę na mniejsze zespoły, które czytają po kolei zapisane na tablicy wyrazy (mogą je również czytać na przemian: pierwszy wyraz – jeden zespół, kolejny wyraz – następny zespół). Następnie lektor/nauczyciel wskazuje konkretne osoby do odczytania wyrazów z tablicy. W dalszej kolejności lektor/nauczyciel wyciera pierwszy wyraz z tablicy i jak poprzednio, grupa odczytuje całą listę wyrazów (łącznie z brakującym wyrazem). Lektor/nauczyciel wyznacza osoby do odczytania całości. Zabawę kontynuuje aż do usunięcia z tablicy wszystkich wyrazów.

Temat: Liczę do stu

Bingo

Lektor/nauczyciel na zwykłej kartce wpisuje losowo liczby od 0 do 100. Przygotowuje też kartoniki z liczbami od 0 do 100. Kartoniki z liczbami wkłada do pustych pojemniczków z Kinder Niespodzianek. Ewentualnie kartoniki z liczbami składa, aby nie było widać zapisanych na nich liczb. Klasyczna gra polega na tym, że losowane są kolejno liczby. Jeżeli uczestnik zabawy na swojej kartce ma wylosowaną liczbę, zakreśla ją. Zakreślenie w jednym wierszu lub kolumnie wszystkich liczb oznacza wygraną. Losowaniem może zająć się lektor/nauczyciel lub wybrany uczestnik zabawy.

Temat: Która godzina?

Piłka/godzina

Nauczyciel/lektor rozpoczyna zabawę, mówiąc: pierwsza i rzuca piłkę do uczestnika zajęć. Osoba, która otrzymała piłkę, mówi: druga i rzuca piłkę do następnej osoby, która mówi kolejną godzinę, aż do dwudziestej czwartej.

Temat: Która godzina?

Zegar

Nauczyciel/lektor na podłodze rozkłada po jednej stronie kartki z godzinami, po drugiej stronie kartki z minutami. Dzieli uczestników zajęć na dwie drużyny. Drużyna A losuje kartki z godzinami, drużyna B z minutami. Uczestnicy zabawy z drużyny A dobierają się w pary z uczestnikami zabawy z drużyny B. Nauczyciel/lektor pyta: Która jest godzina? Uczestnicy zabawy wskazują kartonik z godziną i minutą. Chętne osoby udzielają odpowiedzi: Jest godzina

Temat: W szkolnym sklepiu
Warzywne domino

Lektor/nauczyciel przygotowuje warzywne domino. Karty domina rozkłada obrazkami do dołu, tworząc stos. Pierwszy uczestnik zabawy odkrywa leżącą na wierzchu stosu kartę i wyklada ją na stół, obrazkiem do góry. Następny uczestnik zabawy dobiera kolejne karty tak długo, aż znajdzie domino pasujące do karty leżącej już na stole. Jeśli znajdzie odpowiednią kartę, dokłada ją. Kolejną kartę odkrywa następny uczestnik zabawy itd. Kolejne karty wolno dokładać tylko na końcach „węża”. Wygrywa ten uczestnik zabawy, który wyłoży wszystkie swoje karty.

Temat: Muszę coś zjeść. Szkolna stołówka
Chusta

Lektor/nauczyciel rozkłada na podłodze lub na stoliku różne owoce, których nazwy są już znane uczestnikom zajęć. Przypomina uczestnikom zabawy nazwy owoców, wskazując jednocześnie odpowiedni owoc. Następnie przykrywa owoce chustą i prosi zebranych, aby wymienili, jak najwięcej nazw owoców ukrytych pod chustą. Lektor/nauczyciel może też wprowadzić inny wariant zabawy tzn. schować wybrane owoce i poprosić uczestników zabawy, aby wymienili nazwę owoców, które zostały schowane itp.

Temat: Oczy, uszy, usta, nos ...
Narysuj to, co ja

Lektor/nauczyciel przygotowuje następujące materiały: duże kartki, ołówki, kredki, oprócz tego gumkę, korektor, ewentualnie temperówkę. Uczestnicy zabawy mają za zadanie narysować w parach dokładnie taki rysunek, jaki opisuje lektor/nauczyciel, np. Narysuj dziewczynę. Ona ma brązowe włosy, zielone oczy, itd.. Grupy mogą zadawać pytania lektorowi/nauczycielowi, ale ich liczba powinna być ograniczona. Zwycięża osoba, której rysunek jest najbardziej podobny do opisywanego przez lektor/nauczyciela oryginału.

Temat: Oczy, uszy, usta, nos ...
Twister

Lektor/nauczyciel proponuje uczestnikom zajęć grę polegającą na stawianiu rąk i nóg na macie na specjalnie oznaczonych do tego polach. Wskazana przez lektora/nauczyciela osoba kręci specjalną strzałką, która zatrzymując się, wskazuje, którą część ciała należy ustawić na polu o danym kolorze. Swoją wersję Twistera lektor/nauczyciel może również przygotować sam. Przygotowuje wówczas na dużym papierze kolorowe kółka (lub inne kształty), na których uczestnicy zajęć będą musieli umieścić rękę lub nogę. Zamiast kartonika ze strzałką do losowania lektor/nauczyciel używa samodzielnie przygotowanej kostki do gry z kolorowymi bokami.

Temat: W co się ubrać do szkoły?
Ubierz Tosię i Janka

Uczestnicy zajęć otrzymują do wycięcia planszę przedstawiającą dziewczynkę i chłopca oraz różne części garderoby. Po wycięciu przez dzieci poszczególnych elementów, nauczyciel prosi uczestników zajęć, aby przygotowali Tosi i Jankowi strój np. na lato; na zimę; na pogodę deszczową, na pogodę słoneczną. Uczestnicy zabawy prezentują przygotowane przez siebie stroje, jednocześnie nazywając poszczególne części garderoby, wskazując też na kolory poszczególnych części garderoby.

Temat: Jaka jest dziś pogoda?
Gra w klasy

Lektor/nauczyciel rysuje kredą na asfalcie (lub wykleja taśmą malarską na podłodze) duży prostokąt podzielony na 2 kolumny i 5 wierszy, tak aby powstało 10 pól. Oprócz pól START i META jest 8 pól wolnych, które lektor/nauczyciel wypełnia wraz z uczestnikami gry słowami związanymi z pogodą i zjawiskami atmosferycznymi wiosennymi (np. słońce, ciepło, deszcz, burza) oraz słowami związanymi z pogodą i zjawiskami atmosferycznymi zimowymi (np. pochmurno, zimno, śnieg, wiatr). Uczestnik zabawy wybiera jedną kategorię (może być przez rzut kamykiem/miękką piłeczką na określone pole), a następnie wypowiada słowa i skacze przez kolejne pola. Słowo wypowiada dwa razy, skacząc przez dwa kolejne pola. W sumie wypowiada cztery słowa, aby przejść całą planszę.

Temat: Droga do szkoły
Ciepło/zimno

Lektor/nauczyciel chowa w sali jakiś przedmiot (np. mazak, kredkę, zeszyt). Jeden z uczestników zabawy ma w tym czasie zawiązane oczy i nie wie, gdzie jest schowany przedmiot. Po schowaniu przedmiotu lektor/nauczyciel zdejmuje tej osobie z oczu chustę, a inna osoba z grupy podaje jej instrukcję, jak dojść do miejsca, gdzie ukryty jest przedmiot, np. proszę iść w prawo, proszę iść prosto.

Temat: Trochę historii
Dwujęzyczne opowieści i legendy

Lektor/nauczyciel przygotowuje następujące materiały: kartki A4, ołówki, kredki, farby itp. potrzebne do stworzenia dwujęzycznej książeczki z opowieściami i legendami, z krajów pochodzenia uczestników zajęć. Następnie rozdaje uczestnikom zajęć po jednej kartce i zaprasza ich do samodzielnego wykonania dwujęzycznej (tzn. polskiej i w języku ojczystym uczestnika zajęć) wersji opowieści lub legendy wraz z ilustracjami według własnego projektu. Lektor/nauczyciel może pomóc przetłumaczyć zredagowane opowieści/legendy na język polski. Następnie wszystkie opowieści/legendy są prezentowane przez uczestników zajęć na forum grupy.

Bibliografia

- Aleksandrowicz-Pędich L. (2005). Międzykulturowość na lekcjach języków obcych. Białystok.
- Aleksandrowicz-Pędich L. (2011). Dyskomfort „trzeciego miejsca” – trudności interkulturowe ucznia. [w:] Komorowska H. (red.). Nauka języka obcego w perspektywie ucznia. Warszawa. s. 277–311.
- Bandura E. (2011). Cele nauki języka obcego – kompetencja interkulturowa, [w:] Komorowska H. (red.). Nauka języka obcego w perspektywie ucznia. Warszawa. s. 36–57.
- Bandura E. (2007). Nauczyciel jako mediator kulturowy. Kraków.
- Czerkies T. (2012). Tekst literacki w nauczaniu języka polskiego jako obcego (z elementami pedagogiki dyskursywnej). Kraków.
- Europejskie portfolio językowe (wersja polska). (2005). Warszawa.
- Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. (2003). Warszawa.
- Garncarek P. (2006). Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Warszawa.
- Gębał P. E. (2010). Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze. Kraków.
- Inny w polskiej szkole. Poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi. (2010). Bernacka-Langier A., Janik-Płocińska B., Kosowicz A., Pawlic-Rafałowska E., Piegat-Kaczmarzyk M., Walczak G., Rejmer Z., Wasilewska-Łaszczuk J., Zasuńska M. (red.). Warszawa.
- Janicka M. (2014). Pakiet metodyczny dla nauczycieli języków obcych I etapu edukacyjnego. Warszawa.
- Komorowska H. (1978). Sukces i niepowodzenia w nauce języków obcych. Warszawa.
- Komorowska H. (2004). Metodyka nauczania języków obcych. Warszawa.
- Kompetencja międzykulturowa w kształceniu nauczycieli języków obcych na potrzeby edukacji wczesnoszkolnej. Teoria i praktyka. (2006). Lewicki R., Białek M., Gackowska A. (red.). Warszawa.
- Konopka H. (2019). Co włożyć do portfolio, czyli teczka tematyczna jako forma pracy i oceniania. http://www.ceo.org.pl/portal/b_koss_koss_dla_nauczycieli_jak_uczyc_kossa_doc?docId=3517.
- Ku wielokulturowej szkole w Polsce. Pakiet edukacyjny z programem nauczania języka polskiego jako drugiego dla I, II i III etapu kształcenia (w szkołach m. st. Warszawy). (2010). Bernacka-Langier A., Brzezicka E., Doroszek S., Gębał P., Janik-Płocińska B., Marcinkiewicz A., Pawlic-Rafałowska E., Wasilewska-Łaszczuk J., Zasuńska M. (red.). Warszawa.
- Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego. (1980). Lewandowski R. (red.). Warszawa.
- Lipińska E. (2006). Czynniki wpływające na proces uczenia się. [w:] Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego. Lipińska E., Seretny A. (red.). Kraków.
- Lipińska E. Seretny A. (2005). ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. Kraków.
- Lipińska E. Seretny A. (2013). Integrowanie kompetencji lingwistycznych w glottodydaktyce na przykładzie nauczania języka polskiego jako obcego. Kraków.
- Młynarczuk-Sokołowska A. Szostak-Król K. (2016). Zrozumieć Innego. Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego. Białystok.
- Młynarczuk-Sokołowska A. Szostak-Król K. (2019). Językowa podróż po Polsce. Poradnik me-

todyczny. Poziom elementarny A1. Warszawa.

Pamuła-Behrens M. Szymańska M. (2019). Metoda JES – PL nauczanie uczniów z doświadczeniem migracji języka edukacji szkolnej. Kraków. https://www.researchgate.net/publication/330140792_Metoda_JES-PL_nauczanie_uczniow_z_doswiadczeniem_migracji_jezyka_edukacji_szkolnej Wprowadzenie.

Pamuła-Behrens M. Szymańska M. (2019). Program nauczania języka polskiego jako drugiego w oddziałach przygotowawczych w szkole podstawowej. Kraków. undacjareja.eu/wp-content/uploads/2015/11/Program-nauczania-jezyka-polskiego-jako-drugiego-dla-oddzialow-przygotowawczych-w-szkole-podstawowej.pdf.

Pfeiffer W. (2001). Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki. Poznań.

Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2. (2016). Janowska I., Lipińska E., Rabej A., Seretny A., Turek. P. (red.). Kraków.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017r. poz. 356 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 sierpnia 2017 roku w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz. U. z 2020r. poz. 1283).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 lutego 2011 roku w sprawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców (Dz. U. z 2011r. poz. 306).

Suchowierska A. Szostak-Król K. (2016). O dzieciach, którym pomagał bocian. Powitalna książka-prezent dla dzieci i rodziców obcokrajowców. Warszawa.

Szałek M. (1992). Sposoby podnoszenia motywacji na lekcjach języka obcego. Poznań.

Szamryk K.K. Szostak-Król K. (2015). Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców. Białystok.

Szamryk K.K. Szostak-Król K. (2018). Podlasie w legendach. Teksty z ćwiczeniami dla obcokrajowców. Białystok.

Szostak-Król K. (2019). Językowa podróż po Polsce. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla dzieci i młodzieży rozpoczynających naukę w polskiej szkole (wiek 11 – 15 lat). Poziom elementarny A1. Warszawa. <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/materialy-dydaktyczne-do-nauki-jezyka-polskiego/materialy-dydaktyczne-do-nauki-jezyka-polskiego-dla-dzieci/>.

Szpotowicz M. (2011). Proces uczenia się dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej. [w:] Nauka języka obcego w perspektywie ucznia. Komorowska H. (red.). Warszawa. s. 123–139.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2020r. poz. 910 t.j.)

Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019r. poz. 1507 t.j.)

Zawodniak J. (2008). Funkcje efektywnego nauczyciela języka obcego pracującego z dziećmi. [w:] Zachowania zawodowe nauczycieli i ich uwarunkowania. Kozioł E., Kobyłecka E. (red.). Zielona Góra. s. 311–318.